

ÉVFORDULÓK

Slezsák Imre: Az élet útjain

Bevezető a könyv edelényi bemutatójára

Slezsák Imre élete számomra példa, sőt példázat. Az *élet útjain* című könyve is bizonyítja: az emberi tudattól elválaszthatatlan az erkölcsi tudat, mert egyéni és társadalmi életünk, egész lényünk, gondolatvilágunk szerves részét alkotja. Tudjuk, a változás a világ legeggyetemesebb tulajdonsága, ezért emberi tökéletességre törekedni annyit tesz, mint jó irányban változni, vagyis fejlődni.

Slezsák Imre iránt hálás emlékezéssel vagyok. Számomra az emlékezés irány szabó pillanata, amikor az igazgató úrral először találkoztam az Edelényi Könyvtárban, Ladányi Mihály író–olvasó találkozóján. Ladányi figyelemfelhívó, akkor szinte meghökkentőnek számító módon így kezdte mondandóját: „*Kérdezzenek bátran! Szabad országban szabad ember, azt mond, amit szabad.*”

Tudjuk, létezik a *hely szelleme*, és azt is, hogy múlt nélkül nincs jövő. A feledés remélt orvossága nem pótolja az emlékezésben fellelhető gyógyszert. Nagyon igaznak tartom: a jeles embereket nem közelről kell bámulni, hanem messziről kell felnézni rájuk, és csodálni tetteiket. Az egész életében fáradhatatlanul dolgozó Slezsák Imrere már így tekinthetünk fel.

Az első, ami róla eszembe jut, ami könyvének első fejezetét tölti ki: a könyvtár. Azt vallotta: *a könyvtár a modern kor temploma, örökségünkkel, élő múltunkkal való szellemi–lelki kapcsolat színhelye, ahol áhítatos csendben, műhelymagányban találkozhat a lélek a régi korok és a jelen nagy szellemeivel, jeles élő és holt személyiségeivel.*

Az *élet útjain* című poszthumusz könyv: dokumentumgyűjtemény. Műfaja nem életrajz, nem is önéletírás a szó szoros értelmében. Szerteágazó témájú és műfajú írásai dokumentumok, mert igen nagy a valóságosság-értékük. Nemcsak tények szerint igazak, hanem a tények mögött kirajzolódó szellemi–kulturális körkötet tekintve is hitelesek.

Slezsák Imre az időben távoli krónikás előd, a példaadó Tinódi szellemében dolgozott, amikor írt, akinek adatait, vallomásait a kurkászó történészek is csak megerősíteni tudták: „*Se adományért, sem barátságért, sem félelemért hamisat bé nem írtam — mi keveset írtam, igazat írtam.*” *Slezsák Imre* ismerte az igazságot: „*Hamis írást akik tesznek, betűik férges lesznek.*” A művelődéstörténeti, a könyvtártörténeti, a helytörténeti kutatók számára kincsesbánya ez a könyv.

Külön is szólni kell a helytörténész *Slezsák Imréről*, aki lelkesen segítette a helytörténeti kutatókat. Ezért a tevékenységéért kapta az *Istvánffy Gyula-díjat*. *Demeter István, Pécsi Bertalan, Tömöl Béla, Bobaly István, Jakab László* és mások helytörténeti tevékenységét hathatósan előmozdította. A *Galyaság* lakói, értelmiségi képviselői is joggal tartják számon, hogy az égerszögi könyvtár és iskolatörténeti gyűjtemény megalapítása és több helyi értékes adatközlő fölkarolása is *Slezsák Imre* mecénási tevékenységét dicséri.

Slezsák Imre erős hitű ember volt; az edelényi, Bódva–völgyi szülőföld művelődésének vállalt ügyeit, régió túlmutató eredményeit nagy hit hívta világra. Sorsa, számos megpróbáltatása sok–sok kortársáéval rokon. Az élet őt és hitét is próbára tette, de kiállta a történelem hétrprobáját. Sokan, sok jelben magukra ismerhetnek, akik hozzá hasonlóan éltek és munkálkodtak. Tudta, az emberi életnek, erőnek, házasságnak legmélyebb forrása *hitbéli forrás*. A nagy közösségi változásoknak is a hitbéli forrás a legfőbb indítékuk. (A házasságot sem a szeretetté váló szerelem tartja meg, hanem a hitbéli kegyelem.) Egy életen át éltette ez a hit Slezsák Imrét és családi otthonában a szerelmet és a szeretetet.

Fiatalon súlyos tapasztalatokat szerzett a második világháború pusztításairól. Ifjan szenvedő részese lett a világ– és társadalom–megváltó vakhiteknek, kiábrándító csalódásoknak. 1956 tüneményes csodáját letiporta a keleti zsarnokság. Ismét idegen világban találta magát. Mégsem vonult vissza a magánszférába, a kudarcok ellenére is belső vágy éltette, hogy méltó feladatot találjon az emberi, a közösségi élet jobba, szebbé tételére, amennyire ezt a körülmények engedik.

Könyvtárosi, irodalomszervezői munkásságát a kiteljesedő küldetésutadat jellemezte. Számára a kultúra mindig szent dolgot jelentett. Elindította az *Edelényi Füzetek* kiadványsorozatát, azzal a céllal, hogy színvonalas irodalmi, történelmi, néprajz, helytörténeti munkák megjelentetését segítse. Megértően viszonyult minden irányzathoz, de azért munkálkodott, hogy a magyarságot, a népet, nemzetet erősítő irodalom is megmaradhasson.

Azt is megkövetelte, hogy az író és a költő emberi magatartásával is példakép legyen. A közérthetőséget is számon kérte az írótól. *Izsó László* parasztköltő verseit összegyűjtötte, és *Balázs Ferenc* költő–tanító verseinek megjelenését támogatta. Ez a szellemi értékekkel való sáfárkodás annyira jelentős, hogy *Laki Lukács László* szerint *Slezsák Imre* nélkül ezeknek az embereknek a verses hagyatéka megsemmisült volna.

Közben a világ egy erősödő stílusterrorral védelmezte posztmodern irányzatait, teljesen premore szorította a(z) (köz)érthető közéleti irodalmat. Az ízlést erőszakosan kisajátítók vele nem tudták elhithetni, hogy az általa kedvelt költészet elavult, értéktelen. Szerette az olyan típusú költőket, akik-

nek az indulatuk és az értelmük is felparázslott, sőt lobogott, harsány színekben is fellángolt, magas hőfokon izzott. De azt is szerette, ha egy költő csendes hangon is tudott messze hangzót mondani. Közben folyton azt kellett hallania, hogy mindez a múlté, korszerűtlen.

A könyvtárügyet a magyar művelődésügy döntő fontosságú területének tartotta. Könyvtárosi munkáját teljes szívvel vállalt hivatásként végezte. A könyvtárt olyan kulturális szentélynek álmodta, ahol minden olvasó, írástudó remélhetett „*egy kis független nyugalmat, / melyben a dal megfogant*”. Ez neki megadatott a családi fészekben. Ezt az álomlehetőséget igyekezett biztosítani minden edelényi, Bódva-völgyi olvasónak is.

A könyv szeretetében is találkoztunk. „A könyv a lélek világossága, a test tükre; megtanít az erényre, és elűzi a bűnt; ő a bölcsek koronája, az utazó kísérője, az otthon barátja, a beteg vigasztalója, az ékesszólás illatdoboz, gyümölcsrel teli kert, virágokkal ékes rét; ha hívják jön; mindig készenlétben van, mindig előzékeny; ha megkérdesz, rögtön válaszol; felfedi a rejtettet, megvilágítja a homályosat; balszerencsében megsegít, jószerencsében mérsékletre oktat.” (Ismeretlen szerző(k) kb. a XIV. — XV. századból.)

Mindig tiszteltem lelkesedéséért, pontosságáért. Sokat követelt magától, de munkatársaitól is. Legszívesebben az olvasószolgálatban dolgozott volna, ha igazgatói és társadalmi funkciói erre lehetőséget hagytak volna. Nagyon védte, óvta a könyvállományt. (Mégis, amikor látta, hogy *B. Nagy László A teremtés kezdetén* című, 1966-os kiadású, kiváló könyvét sokszor forgatom, 1973 őszén, Edelényből az egri tanárképző főiskolára kerültem, a leltárból leírta, és nekem ajándékozta. Azt mondta: „*Tudom, nálad jó helyen lesz. Vedd hasznát!*”)

Nagyon tudott örülni, büszke volt munkatársaira is, ha a precíz címléírás, a gondosan kezelt katalógus alapján pillanatok alatt kézbe tudta adni a kért könyvet. Sokan emlékezhetünk rá, hogy a számomra is mindmáig kedves emlékezetű munkatársaival együtt mennyire tudatosan igyekezett díszíteni a könyvtárat, képekkel, feliratokkal otthonosabbá tenni.

Úgy emlékszem, hogy félt a selejtezésektől. Könyvtártörténeti tényként ismerte az 1919-es, 1942-es, majd pedig az 1949-es hatalmi parancsra elrendelt selejtezés történetét is. (Az emberi történelemben és a magyar történelem során elkövetett könyvégetésekről is beszélgettünk egyszer.) Azt vallotta, egyetlen műtől sem szabad megválni, csak a harmad vagy negyed példányokat szabad selejtezni, más könyvtáraknak adni. Könyvtárszervező munkásságát azért is fontosnak tudta, mert jól ismerte a Bódva-völgy falvaiban az iskolai könyvtárak különösen hátrányos helyzetét.

Nem túrte, hogy a könyvtárt másokat zavarva fecsegő, nevetgélő, székeken hintázó, birkózó, rendetlenkedő látogatók „kultúrmelegedő”-nek használják. Örült, amikor úgy érezte, hogy kialakult az edelényi járás könyvtárhálózata, de közben szomorúan tapasztalta, hogy eltűnőben az ol-

vasásra sarkalló vágy. Megfogyatkozott a diákok érdeklődése a tanórákon hallott ismeretek tudományos háttere iránt. Bántotta, hogy a szabadidőt egyre kevesebben fordítják művelődésre, egyre többen pusztán szórakozásra. Arról is „rögeszmét” cseréltünk, hogy a kötelező olvasmányok gondos elolvasása, kijegyzetelése helyett sokan különféle ösztövr kivonatokat használnak, mert mennél rövidebb idő alatt szeretnének „túl lenni” rajta.

Oktatási–művelődési kérdésekről gyakran folytattunk eszmecsere-t. Amikor az iskolai terhelés csökkentéséről volt szó, mindig hangsúlyozta: ennek akkor van értelme, ha a diákok egy más, fontos tárgyknak a mélyebb megismerésére fordítják a felszabadult időt, nem pedig unaloműző szórakozásokra. Azt is tapasztalhattam, hogy nagyon szerette és segítette a böngésző, fürkésző, kutató fiatalokat, és az arra érdemes idősebbeket is. Értékes szakdolgozatok, évfolyamdolgozatok, díjnyertes pályamunkák egész sorának megszületésénél bábáskodott.

Magam is hálával tartozom neki azért a figyelmes szeretetért, amellyel 1970 és 1973 között, edelényi gimnáziumi tanárságom idején, *Németh László pályakezdéséről* szóló egyetemi doktori disszertációm elkészítésekor segített, biztatott. (Tanúsíthatom, nagyon tudott örülni mások eredményeinek is. Erről többször meggyőződhettem, például 1999 szeptemberében, Debrecenben is, amikor *Slezsák Imre Béres János* egykori edelényi kartársammal együtt megtisztelte az egyetemen tartott, professzori titlust jelentő habilitációmát.)

Élete végén nagy türelemmel viselte szenvedését. A végső elmúlást is csodálatos bölcsességgel, Isten akaratában megnyugodva fogadta. A könyvének külön fejezete bizonyítja: milyen sok temetést, búcsúbeszédet vállalt. 2002. április 11-én, Szalonnáról jövet, a Kalász László–emléktábla avatásáról, találkozhattam utoljára Slezsák Imrével. Szóban is megerősítette: „*Szakad a lánc...*” Szünetéről a Korinthus-beli gyülekezethez írott 2. levél, 4. rész. 17–18. verse jutott eszembe: „*Mert a mi (...) szenvedésünk igen-igen nagy dicsőséget szerez nekünk. Mivel nem a láthatókra nézek, hanem a láthatatlanokra, mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók.*”

Slezsák Imre poszthumusz könyvéből az intellektuális, a szellemi–lelki fejlődést is nyomon lehet követni. Az emberség, a szeretet, az igazság ideája jellemezte kiteljesedését. Tudjuk: a *homo a humus* szóból ered, és arra utal, hogy testünk a földből vétetett. A kultúra, a könyvek és az alkotók iránt *humilitas*-t, *alázat*ot tanúsít. Azt is tudjuk, hogy az életküzdelmek során a szellemi felülemelkedést, a lélek diadalát a *humor*, derű, a jókedv révén is erősíti. Nem lett egomániás, pedig a maga körül bőséggel látott egomániát. Nem a személyét tartotta fontosnak, hanem a jó ügyeket, amelyeket szolgált, képviselt. Ez a Jóért küzdő ember sok szenvedést élt meg, még többet látott. Az örök hazában Isten letörölt szeméről minden könnyet és megkapta hitéért a százszoros jutalmat.

Slezsák Imre üzenetét átaladta. Az üzenet átadásához sokféle eszközt választott, például a *könyvet*. Tudjuk, az erkölcs és irodalom összetartozik. A változások erkölcsi vonzata óriási: az emberi sors a jó és a rossz csatamezeje. Parancsoló erkölcsi szükségszerűség. Az eszközöknek is megvan az erkölcsi üzenetük. Ma sokan „örültség”-nek mondják a gonoszságot. A *Tíz parancsolatot tíz jótanácsnak* értelmezik. Pedig ezek a parancsok figyelmeztetnek és egyszerre hatályosítanak is. Ma igyekeznek megfosztani a Tízparancsolatot az erkölcsi tartalmától. Pedig jó lenne, ha elfogadnánk, legalább a világhoz készült használati útmutatásnak. Tartsd meg a rendet, akkor a rend is megtart téged! A fiatalok tiszteljék az időseket, az idősek pedig szeressék a fiatalokat!

Slezsák Imre négy évtizeden át következetesen, rendszeresen a kultúra missziós munkása volt a Bódva–völgyben. Településről településre vitte az írókat, a TIT–munkát, a tudomány népszerűsítését is vállaló tudósokat; nemcsak szépírókat, szakírókat is: *Buga László, J. Horváth László, Kulin György stb.* Szűk volt ez a tér? Lehet, de nem a terjedelem minősíti a tevékenységét. Gondoljunk csak arra, hogy Aquinói Szent Tamás, a világ talán legnagyobb teológusa, mondta egyszer, amikor egy folyosót takarító laikus szerzetestestvére a teológus tudását, műveinek jelentőségét kezdte dicsérni: „*Testvér, a maga seprűje és az én tollam teljesen azonos értékű Isten előtt. Ha pedig ön tisztább szándékkal seper, mint én írok, akkor az ön seprűje messze megelőzi értékben az én tollamat.*” Ezt is ő mondta, amikor élete vége felé egyszer misztikus élményben volt része: *mindaz, amit eddig tudtam, írtam: csak szalma ahhoz képest, amit láttam.*

Slezsák Imre — Ady Móricznak küldött szavával szólva „*Szentírásos ember*” volt, akinek „*szent az írás*”. Az emberi kultúrát, a könyvkultúrát, a szellemet, a lelket művelte, mert ezeket az értékeket tartotta fontosnak. Könyvét olvasva megismerhetjük életének foglalatát. Könyvében sokszorosán rendezett élet tárul elénk tudatosan megszerkesztett könyvből. Láthatóan, célja nemcsak az emlékéllítés volt, hanem az is, hogy olvasóira „*lelkierőt gyakoroljon*”. Ez azért is különösen fontos, mert *Slezsák Imre* minden tevékenységének ez volt a legfőbb célja. Ezt bizonyítja még a havi programfüzetek összeállítása, a szerkesztéssel is érzékeltetett üzenete is. Tudta: az erényre készülés az igazság mélyebb megismerését teszi lehetővé, akár tudományos, akár művészi igazságról van szó. Cselekvő ember volt, a magyar kultúra kiváló szervezője. Tudta azt is, hogy az irodalom tárgya is „*a Legfőbb Létező, a Lét és az Értelme végső letéteményese, akit az erkölccsel járó helyes tisztelettel kell megközelítenünk.*” Az eszközeink végesek, de az üzenet végtelen, mert *Isten nem főnév, nem személy- vagy tulajdonnév, hanem Ige.*

Slezsák Imrének Edelényben és a Bódva–völgyben valóságos szellemi-lelki *provinciája* volt a szó eredeti, római kori értelmében. A *provincia* ugyanis „*hatáskör, munkakör, feladat, hivatal, parancsnokság, fővezérség*” jelentésű. A provinciában megtalálható, körülhatárolható az illetékességi, hatás- és tevékenységi kör, messze a földi istenségek és ideológiák centrumától. A könyvtár a csend szigete, ahol a legmélyebb kultusz az olvasás, az aktív hallgatás. Akkor építette ki ezt a szellemi tartományt, amikor a tévé, rádió és sajtó egyaránt azt szuggerálta, hogy meg kell szabadulnia ennek a kis népnek a tradícióitól, mert azok mindenestül provinciálisak, csak lokális érvényűek, a modern világban szégyellni valók.

Németh László-i értelemben provincia ez: „*A provincializmus nemcsak korlátot jelent, lehetőséget is: hogy az embernek provinciája, tartománya van.*” Ismerte, megtapasztalta, sőt megszenvedte a Németh László-i értelemben vett szellemi értékalkotó értelmiség hivatásának lényegét: „*Értelmiséginek lenni mindig ez volt, és ez lesz: segíttelenül segíteni és megértetlenül megérteni. S ez nem is olyan borzasztó; egyszerűen: szellemi...*”

A családja után a *könyvtár* volt Slezsák Imrének a legfontosabb. Éppen ezért az edelényi könyvtárban is joggal érezzük: „*Szent ez a hely*”, éppúgy, mint a *templom*, a „*Domus Dei et porta coeli — Isten háza az Ég kapuja.*”) Slezsák Imre igen eredményes, példaértékű missziót végzett a Bódva völgyében. Munkáját intenzív könyvkiadást folytatva végezte *Laki Lukács László* igazgatóként, *dr. M. Takács Lajos* irodalomtörténész hathatós segítségével. Öröm látni, hogy könyvkiadó örökségüket tudatosan folytatja *Hadobás Pál* igazgató is.

Csupán megemlítem, pedig külön kellene szólni — sajnos, nincsen hozzá kompetenciám —, az általa szervezett és vezetett *Miklós Gyula Kertbarátkör 25 évéből* című könyvről. Ennek ismertetése, értékelése tovább gazdagítaná, színesítené és tudatosítaná képünket *Slezsák Imre* közéleti és kulturmissziós munkásságának eredményeiről. Nem feledkezhetünk meg a különböző színhelyeken megszervezett, a roma fiatalok számára is lehetővé tett *olvasótáborok* jelentőségéről sem.

Szorgalmazta a néprajzi gyűjtőmunkát, a tárgyi és szellemi értékek összegyűjtését, megbecsülését. Számos tradíciót alapított, kultuszt teremtett Edelényben és az Edelényi Járásban. Ismerte a kultusz lényegét, amely sokáig közmegegyezésnek számított: „*A nemzet midőn jeleseinek szobrot emel, magának állít emlékoszlopot s midőn elhunyt jeleseit tiszteli, magát teszi tiszteletre álltatóvá.*”

Kalász László minden egyes verskötetét a költővel együtt mutatta be az egykori *Edelényi Járás* valamennyi falujában, könyvtárában. Tudta: „*Egy költő műve azzal, hogy itthagytá, nem kész. Nemzete szellemében kell elkészülnie.*” (Németh László). Igaza van *Fecske Csabának*, a Szögligetről

származó, Szabó Lőrinc-díjas költőnek: *Kalász László* szalonai pedagógus költőért, költészetének népszerűsítéséért, a szülőföldjén *Slezsák Imre* tett legtöbbet.

A sokszor megszenvedett méltatlanságok miatt tapasztalt, egy kicsit kesernyés nézése, fejtartása és mosolya is eszembe jut, amikor a könyvben látható hivatalos elismerések és kitüntetések dokumentumait nézegetem. *Kiváló népművelő* volt, túl a kitüntetés formális jelentőségén, hiszen ez pár év után szinte minden népművelőnek kijárt. Sokat dolgozott a Hazafias Népfront-mozgalomban, ezt *Hegyi Imre* Borsod–Abaúj–Zemplén megyei Népfront-elnök és *Nagy Béláné Marika* néni, a Népfront Edelény Járási titkára is bizonyíthatja. Azt meg jómagam is állíthatom: legalább annyira *hazafias* volt az ő tevékenysége, mint *népfrontos*. (Főképpen nekik köszönhetem, hogy edelényi gimnáziumi tanárként, (1970–73) egy „politikai–ideológiai” affér után pályán maradhattam.

Emlékszem, Slezsák Imre mennyire örült, amikor az aprófalvas településeken is sikerült „könyvtár formájú” könyvtárakat alapítania... Azt sem felejthetem, mennyire örültem, amikor a magyar könyvtártudomány *Szabó Ervin-díjjal* tüntette ki — mégpedig *Vekerdi László* társaságában! —, a *közművelődési könyvtárügy „hőskorszakának”* jeles személyiségét. Edelényi kitüntetései között szerepel az *Edelény Közösségéért* (1975) és az *Edelényért* (1992) *emlékplakett*, valamint a *Pro Urbe Edelény* kitüntetés is, amelyet „a város érdekében kifejtett kimagasló közművelődési tevékenységéért megbecsülése és tisztelete jeléül” adományozott neki az önkormányzat.

Mégis olyan érzés kerít hatalmába, hogy *Slezsák Imre* munkásságának *illő, méltó és igazságos elismerésével* Edelény adós maradt. Éppen az *edelényiek* tudhatják legjobban, hogy *Slezsák* munkásságára, annak látható, emlékezetben tartható eredményeire mennyire érvényes Hemingway híres *jéghegy-elmélete*. Köztudott, hogy a *jéghegy minden kiemelkedő részének hétnyolcad rész felel meg a víz alatt... Slezsák Imre* edelényi *jéghegy-ember* volt, igazi énjének, eredményeinek csak a „kilátszó” egy-nyolcad része mutatkozott meg: *a jéghegy törzse, a hétnyolcad rész mindmáig láthatatlan, rejtve marad* a legtöbb ember előtt. Tudom, az utókornak az adósságtörlesztésre az emlékkállítás sokféle formája kínálkozik. (Hiszek is ezekben, de sajnos, mindez csak *poszthumusz* lehetőség.)

Számomra maradandó példa, ahogyan életében rendezte és élete végén végleg elrendezte dolgát az emberekkel és Teremtőjével. Az edelényi katolikus templomban rendre részt vett a szentmiséken, és *Kovács Antal* kanonok úr személyében nemcsak jó barát, hanem lelki atyára is talált az emberi és lelkipásztori *hit, hűség és hitelesség* jegyében.

Ha igaz, Milton állítása, amely szerint: „a könyv az életen túli élet”, akkor *Az élet útjain* című könyv egy kiváló könyvtárigazgató és művelődés-

szervező személyiség életének és munkásságának tanulságos összegezése: síron túli üzenete. Slezsák Imrére és az általa irányított munkára, könyvtár-igazgató utódaira, *Laki Lukács Lászlóra* és *Hadobás Pálra*, az ügyszerető kolléganőkre, kollégákra, *a magyar kultúra végvári kapitányaira* is érvényes az áldáskívánás: „*Légy áldott, régi hely,/ Légy áldott, régi ház, / Légy áldott, régi tej, / Légy áldott, régi láz. / Légy áldott, régi hó, / Légy áldott, régi hó, / Te szívemet nyitó, / Te lelkem építő.*” (Kosztolányi Dezső.)

(*Edelényi Füzetek* 26. Gyűjtötte: *Slezsák Imréné*. Lektor: *Csáky Imre*. Számítógépre írta: *Gajdos Beáta*. Technikai szerkesztő: *Slezsák Zsolt*. Szöveggondozás: *M. Takács Lajos*. Utószó: *Cs. Varga István*. A borítót a szerző elképzelése alapján készítette: *Sóvári Oszkár*. Felelős kiadó: *Hadobás Pál. K–B Aktív Kft. Miskolc. 2002.*)

dr. Cs. Varga István
irodalomtörténész

Elhangzott 2002. szeptember 13-án az edelényi könyvtárban Slezsák Imre 70. születésnapján.

MEGEMLEKEZÉS KALÁSZ LÁSZLÓ 70. SZÜLETÉSNAPIJÁRÓL

2003. február 3-án az edelényi Városi Könyvtárban került sor az 1999-ben elhunyt Kalász László József Attila-díjas költő 70. születésnapja alkalmából rendezett megemlékezésre és a munkásságáról készült bibliográfia és szemelvénygyűjtemény bemutatására. Az alábbiakban az ünnepségen elhangzott megemlékezéseket és előadásokat közöljük.

Cs. Varga István bevezető előadása az edelényi Kalász László ünnepségen

Kedves Kalász Lászlóné Antónia! Kedves Kalász család! Igen tisztelt Polgármester úr! Igen tisztelt Igazgató úr! Kedves ünneplő Közönség! Nagy tisztelettel kérem, hogy köszöntésemet fogadják úgy, mintha mindenkit személy szerint és lehetőleg név szerint tudnék üdvözölni. Sajnos, erre most nincsen mód, éppen ezért javaslom: kezdjük el az ünnepséget.

Számunkra a költő Kalász László 70. születésnapja igazi ünnep. Hetven évvel ezelőtt adta nekünk őt a Mindenek Ura, aki szeret az embereknek ünnepet szerezni. Az ember nem születik véletlenül, születésünket kozmikus, vagyis isteni gondviselés irányítja. Nem véletlen sem az időpont, sem a hely, amikor és ahova születtünk.

Megjegyzem: *Molnár Oszkár* polgármester úrral együtt ünnepelni számomra külön öröm, hiszen őt még egykori edelényi gimnáziumi osztályomból ismerem. Éppen ezért amikor őt külön is köszöntöm, egyúttal köszöntöm az előző polgármester urat, Szilágyi Adolfot is, aki szintén fontosnak tudta a szülőföld jeles személyiségeinek megbecsülését, és jelenlétével szokta megtisztelni rendezvényeinket. (Jó tudni, hogy most is köztünk van.)

Lehet, hogy Molnár Oszkár most magában azt kérdezi: „Osztályfőnök úr, hát készültél-e? Az eltelt időben mit tanultál Kalász Lászlóból?” Igyekszem bizonyítani, hogy az első találkozásunk óta eltelt 33 évben is készültem. Sajnos, minden eddigi eredmény ellenére, még mindig adós vagyok egy Kalász László monográfiával.

Kedves Ünneplő Közönség!

Előszót írtam ehhez a Kalász-könyvhöz, nagy örömmel tettem. Az előzményeket is próbáltam számba venni. A kiváló *Edelényi Füzetek* sorozatban jelent meg ez a kiadvány, fontos előzmények után ez egy újabb Ka-

lász bibliográfia és a recepcióból is válogatás. Válogatás abból, aminek a gyűjtését még *Slezsák Imre* igazgató és nagyszerű munkatársai kezdték el. Tudjuk, Slezsák Imre a költővel együtt minden Kalász László verskötetet bemutatott az akkori edelényi járás minden kis falujában, könyvtárában. Az ő alapozását, az *Edelényi Füzetek* sorozatot a kezdetektől fogva hathatósan támogatta *dr. M. Takács Lajos* irodalomtörténész, aki egyébként kitűnő irodalomtörténész és kiváló filológus is.

Ezt a rendkívül jelentős vállalkozást folytatta könyvtárigazgatóként *Laki Lukács László* remek kiadványokkal, köztük a Kalász László 60. és 65. születésnapjára kiadott könyvvel. A 60. születésnapon a kortárs költők közül a karizmatikus személyiségű költő, *Buda Ferenc* szólt a baráti szeretet gyöngyöző szavaival a fiatalon, a debreceni egyetemen megismert költőbarátjáról. A bibliográfia mellett a kiadványban olvashattuk a Hetek költőcsoport Kalász Lászlónak dedikált remek verseit, köztük *Serfőző Simonét*. *Fecske Csaba* verse a közös örökség jogán tudatosította a Mester iránti tiszteletet és a folytatás reményét.

Ezt a nemes kiadói tradíciót vállalta *Hadobás Pál* könyvtárigazgató többek közt ennek az új könyvnek a szerkesztésével. A könyvtár szorgos munkatársai a Kalász–bibliográfiát gyűjtötték össze, a szemelvények válogatását három vastag kötetből az igazgató úr végezte el.

Hogy mi benne a fontos? Az, hogy jó szívvel lehet a magyar tanároknak, a közművelődés dolgozóinak ajánlani, mert ami ebben lokális jellegű, az egyben egyetemes vonatkozású is. A könyvet kiadóként Hadobás Pál jegyzi, az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum igazgatója, és *Kardos Sándor*, a Kalász László Társaság elnöke. *Feledy Gyula*, Kosuth–díjas grafikus karakteres Kalász–portréja díszíti a kiadványt; a címlapon *Kulcsár Géza* fotója, a belső oldalon pedig *Veres András* fotója látható Kalász Lászlóról. A szép kivitelű kiadvány technikai munkatársa volt *Gajdos Beáta* és *Slezsák Zsolt*.

Mondanom sem kell, mekkora öröm, hogy Kalász Lászlót szellemi-lelki öröksége révén most is itt érezhetjük közöttünk. Szellemében, lelkiségében, szívében, szeretetében ma is immanensen jelen van a szellemi létezés egy másik dimenziójában. *Serfőző Simon*, a költőtárs idézte meg őt versében, *dr. Jánosi Zoltán* pedig olyan előadást tartott róla, amely bármelyik katedróján ennek a világnak fényes teljesítménynek számítana. Kedves kollégánk kitűnően állította nagyotálba a magyar költészetet és benne Kalász László líráját.

Emlékeztetni szeretnék arra, hogy *Laki Lukács László*, *dr. M. Takács Lajos* és sokan mások, köztük a költő barátai közül többen, például *Csáky Imre* és mások is valóban itt voltak a költő születésének ötvenedik évfordulóján. Köztünk van egy olyan ember is, *Dobog Béla* költőbarátunk szemé-

lyében, akivel annak idején az ötven éves Kalász Lászlót a kórházban együtt látogattam meg. Emlékszem, a Kalász Lászlót őszintén szerető főorvos kikísért bennünket, jó hírt nem tudott mondani, csak annyit: imádkozzatok! Hála Istennek, akkor sokan és jól imádkoztunk. Még 16 évet adott Kalász Lászlónak a Mindenható, igazi lehetőséget, hogy kiteljesítse életét és költészetét. Mélységesen igaz: az imádság és a munka tartja meg az embert és a világot.

Kalász László költői életművének megismerése, értékeinek tudatosítása, népszerűsítése, kiteljesítése az utókor feladata. Tisztelői, ismerői, barátai, olvasói, sőt követői is szép számmal vannak. Ezt bizonyítja, hogy 2002-ben, Edelenyben megalakult a *Kalász László Társaság*, amelynek célja: „... ápolja az 1999-ben elhunyt Bódy-völgyi József Attila-díjas költő, Kalász László emlékét, a térség irodalmi hagyományait.” Feladatai közé tartozik az irodalmi kutatás, nevelés és oktatás, ismeretterjesztés, a műveltség elősegítése, a kulturális örökség megóvása stb. Hangsúlyozzuk, sokáig közmegegyezésnek számított: „A nemzet midőn jeleseinek szobrot emel, magának állít emlékoszlopot s midőn elhunyt jeleseit tiszteli, magát teszi tiszteletre méltóvá.” Az irodalmi kultusz tudatosítja, hogy legjobbjaink őrzik és továbbadják a nemzeti szellem öröklángját. *Vörösmarty* hitte és hirdette: „Jesz még egyszer ünnep a világon”. (Széchenyi temetésén a cenki sírboltban, szerte az országban a gyászistentiszteleteken, a Szózatot énekeltek.) *Szabó Lőrinc* célkitűzése: „Legyen a költő hasznos akarát”, kötetének és versének címe: „Harc az ünnepért”.

Németh László legfőbb eszmeadójáról, Adyról írta: „Egy költő műve azzal, hogy itthagya, nem kész. Nemzete szellemében kell elkészülnie. A nagy nemzeteknek nemcsak azért vannak nagyobb íróik, mert a többlől több olvasható ki. Egy nagy nemzetnek több idegsejtje s otiuma van rá, hogy nagyjain eltűnődjön, árnyalataikat kibontsa, vívmányait a nemzeti életbe fölvegye.”

Ennek szellemében avattunk Mucsonyban Kalász László általános iskolát, igen gondosan előkészített és megrendezett ünnepségen. Meszesen emlékművet állítottak a Kalász-házaspár ottani tanítói időszakának az emlékére. Szalonnán, nagy örömmre, végre emléktáblát avathattunk, mégpedig igen nagy érdeklődés közepette. Olyan kiváló emlékműsort adtak elő a szalonnai diákok, amelyre büszkék lehetünk. A szalonnai polgármester pedig olyan fogadást adott, amelyen azt éreztem, mégiscsak megtörik a jég, Kalász László öröksége a választott falujában is otthonra talál. Őszintén remélem, sőt biztos vagyok abban, hogy a szülőfalu, Perkupa sem fog elmaradni a Kalász-kultusz művelésében.

Annak idején, amikor itt, az edelenyi Városi Könyvtárban köszöntöttük Kalász Lászlót, mindannyian sürgető kötelességünknek éreztük, hogy a köl-

tőt méltón köszöntsük. Emlékszem, 1993-ban is napok alatt készült el a Kalász emlékkönyv. Most az Internet és az e-mail is segített bennünket, hogy a mai napon rekordgyorsasággal a nyomdából ide kerülhetett az új kiadvány.

Ez éppen ugyanolyan nagy érdem, mint a régi vállalkozás volt. Természetesen annak a költői fohásznak a folytatása ez is, hogy Kalász szavát hallja meg nemcsak Budapest, Szeged meg a Hold, de faluja is. Adja az Ég, hogy a faluja, Perkupa és Szalonna is illőn meghallja a költő sóhaját.

Szeretnék szólni arról, amit a Magyar Katolikus Rádió miskolci riportere egy telefoninterjúban kérdezett: „Tanár úr, Kalász László lokális költészeté mennyire emelkedik az egyetemesbe?” Helyhez kötött életére és költészetére is érvényes a goethei mondás: „*Szürke, öcsém, minden teória, és az élet aranyfája zöld.*” *Bella Istvánnál „maga a világmindenség muzsikál”, Kalász Lászlónál pedig a világmindenség muzsikája már az Anyámnak kontya van* című versben megszólalt. Pedig igen nehéz utat jár be a költő, még ezt az unikális remekművét sem volt könnyű elfogadtatnia. *Dr. Jánosi Zoltán* tanár úr előadásából tudhatjuk, mennyire emelkedik, sőt a legnagyobbakra mutatóan emelkedik. Láthattuk, de erre külön is válaszolni is szeretnék. Kalász László megtalálta a *mesét egy hóvirág tövében*. Már 1992-ben kötetcímben kimondta, amit ma is minden nap érzünk és kimondatlanul is gondolunk: *Világ, menj világgá*. És azt is tudatosította velünk, hogy *Nagy jövő mögöttünk*. Legalább ezer éve tudjuk, csak a felelősségtudat adhat számunkra jövőt.

De mielőtt ezt a kérdést megválaszolnám, szeretnék még két dolgot tisztázni, mert ezek megkerülhetetlenek, rendre felvetődnek. Az egyik: „Hogyan látom és értelmezem Kalász László hitét, vallásosságát?” Nagyon egyszerű a válaszom. Nem hiszem, hogy mi elfelejthetjük, hála Istennek, a mai fiataloknak már arra nem kell emlékezni arra, hogyan éltük meg, hogyan éltük túl az egypártrendszerben, a puha diktatúrában azt az ateista, materialista, marxista korszakot. Akkor egzisztenciális kérdés volt, éppen ezért senkitől nem lehetett megkérdezni, hogy jár-e templomba vagy nem. Tudnék róla mesélni, három évig az edelényi gimnáziumban tanítottam igen tanulmányos körülmények között. Ha most valaki azt kérdezi: *vallásos volt-e Kalász László, járt-e templomba*, annak azt felelem: a versei tematikusan is mutatják, megvolt benne a mélységes áhítat, léthelyzete miatt sokszor kényszerűségből is átélte a *mysterium passionis* élményét, a szenvedés történetét, a sajátját, meg ezét a tájé is, a Cserehát emberek sorsát is. Történelmünk és életünk mindmáig szenvedéstörténet volt a Bódva völgyében is, az is maradt egyéni, közösségi, népnyi méretekben is. Az emberi szenvedés a krisztusi szenvedés része, vagyis szakrális jelentőségű. Kalász László ezt az egyéni és népnyi méretű szenvedéstörténetet is remek versekben örökítette meg: *Műemlékeimet, Pilátus vagyok, Áhítat kéne, Nem tudsz stb.*

De ha még konkrétabban rákérdeznek a költő vallásosságának problémáira, akkor ezt válaszolom: Kalász László életében sem csak a templomban lakott a jó Isten, néha a patakparton, a Rakaca-tó partján is találkozott vele, meg az edelényi Fő utcán is, mindenütt, ahol a költő megfordult: *horribile dictu* — még a kiskocsmákban is. Mert ahol Kalász László járt, ott volt a jó Isten, mert vele volt az Isten!

Kalász László hittel és humorral élt. A képekkel építkező, verseibe mindig mélyebb gondolatot is rejtő költő szabad idejében festegetett. (A helyi futballcsapat plakátjait is ő rajzolta. Egykor a környék történelmi nevezetességeit festegette, de tanítói elfoglaltsága miatt nem sokáig áldozhatott szenvedélyének. A lakószobává változott műhelyének falain képzőművész barátainak, *Lenkey Zoltánnak* és *Feledy Gyulának* remek képei voltak láthatók. Nem véletlen, hogy a szalonnai templomot, régmúltunk, az Árpád-kor architektúrai szépségű emlékét is megörökítette ecsetjével. Az *Önarckép templommal* című kép a fent idézett vers vizuális, festői megfelelőjének. Az ihletforrás, a belső gondolati motiváció mindenesetre egy tőről fakad, ugyanannak az agynak, szívnek és kéznek a munkája. A képen együtt látható a falu két nevezetessége, a múlt és a jelen büszkesége: a templom részletezőn, erős fényben, jól megvilágítottan, pompás szépségében van megfestve, előtte pedig a költő kissé elmosódó, tűnődő és áttűnő, jellegzetes arcképe tűnik a szemünk elé...

Egyes kutatók szerint Őrs vezér szalonnai ága települt meg ezen a tájon a honfoglaláskor. Az Árpád-kori emlékek mutatják, itt is épült a múlt időben maradandó. A templom a falu ékessége, idegenforgalmi látványosság. Erdélyi színeket idéz az arányos templomépület és a különálló harangtorony szépsége, tájhoz illő, pompás elhelyezkedése a hegyek karéjában. Nem lehet hit nélküli a múltnak ez a szalonnai üzenete, amelyet a költő így fogalmazott meg az utókor számára: „*Német tatár török felett / őrizgettél magyar eget / német tatár török alatt / köröttek magyar föld fakadt // bárha ért minden fürtelem / és gyötrelmes történelem / renghetett irtózva a templom / de megmaradt a fundamentum / csöpp példája kicsiny hazámnak / mindig mosolygok mikor látlak / folyton újulsz miként országom / — "Erős várunk" — fakad a számon.*”

Egy másik, sokak szemében *kényes*, *de valóságos* dologról is szeretnék szólni őszintén és egyenesen, mert csak így érdemes. Gyakran felvetődik most is ezen a tájon, és tudom, hogy a költő életében is sokan félrötták neki, és vannak, akik a holta után sem feledik, hogy nagyon szeretett kiskocsmákban fröccsöt, seritált inni, barátokkal, ismerősökkel találkozni, elbeszélgetni. Kérem, úgy látom, aki magyar és világirodalmat is tanítottam, és hála Istennek néhány nyelvet is tanulhattam, hogy Anakreónnál egyszerűen így szól az *ars poetica*: „*Jobb részegen feküdni, mint a halotti ágyon.*” És úgy

folytatódik: „*Ha szomjas vagyok, bort iszom.*” Csokonai ezt úgy fordította le: „*Ha szíhatok borocskát, a gondjaim csucsulnak.*”

Sajnos, néhányan nem tudják másképpen, csak egy vélt falusi tanítói pedantériával elképzelni, hogy egy Perkupán született költő miért úgy élt Szalonnán, mint Kalász László? Tudjuk-e, hogy Kalász Lászlónál a „*Fölemelni e tájat...*” Ady parafrázis, mert Adynál ezt olvashatjuk: „*Szívünk is már olyan terhes, / Fölemelni hogy nem tudjuk*”. Aztán magasba lendül a mélységesen tragikus költői hang: „*Mégis és újra: föl a szívvel / Mi véres hitünkért (...)* *Ha orkánzik a Mindenség is.*”

Itt van köztünk egy kedves barátom, egy Németh László–kutató Erdélyből, *Máriás József*, aki azt kérdezte tőlem döbbenet: „*Kalász László egész életében Szalonnán élt? És úgy lett belőle József Attila–díjas költő?*” Ez neki ugyanis hihetetlen. Egy erdélyi ezt tudja, érzi. De érezzük-e eléggé, hogy milyen magára utaltan kellett élnie, alkotnia, vidéki, falusi szellemi magányában, művészetét értő társak nélkül?!

Velem együtt sokan azt tartják róla, Kalász Lászlót a Jóisten is jókedvében teremtette, és hamisítatlan lelket, jó humort lehelt belé. Ezért tudta szellemes nézeteit veleszületett humorral képviselni. Hányszor elmondta, mindig eleven, derús átéléssel, miközben — *Fecske Csaba* szavaival szólva: „*szív alakú, napcserezte arca és inkább a földet, mint az eget fürkésző, vadvízként csillogó szeme*” — kíváncsian a kedvező hatást remélte: „*Miért rázta meg Krisztus a Vargát?*” Sosem okozott gondot, hogy a választ nem volt szabad tudnom, sőt egy újszülött fürkésző kíváncsiságával illet meghallgatnom: „*Mert nem volt leföldelve.*”

Sokan emlékeznek olyan találkozásra, együttlétre, amikor a pedagógus költőt Szalonnán, Perkupán, Szendrőben, Miskolcon vagy Edelényben lépten nyomán megállították, ismerősként üdvözölték és barátait, ismerőseit viccekkel, bökversekkel traktálta. Ki ne tudna idézni *tőle* hallott vicceket, anekdotákat, derús történeteket? Ezek közül nekem az egyik legkedvesebb: „Összeül a Szovjetunióban az úrhajós bizottság, tűrhetetlennek látják, hogy már régóta nem lepték meg a világot valami szenzációval. Szergej Szergejevics javasolja: lőjenek fel egy rendőrt meg egy malacot. Óriási taps. Kiválasztják a rendőrt és a malacot. Elviszik őket kiképzésre: számítástechnikát, asztrológiát tanulnak, kemény testi és szellemi edzéseken vesznek részt. Végül elérkezik az űrutazás napja. Az asztronauták a konkrét feladatokat az úrhajóban elhelyezett borítékokban kapják meg. A malac előtt egy nagy, vastag boríték. Feltépi, elolvassa és villámgyorsan nyomogatja a gombokat, pillanatok alatt betáplálja az utasításokat. A rendőr előtt egy vékonyka boríték. Mit gondolsz, mi volt benne? — „Ötóránként etesd meg a malacot!”

Sokak szemében kesernyés, szkeptikus szerep volt, amit ez a kicsit szegénylős, visszafogott, érzelemrejtő, játékos lelkületű költő vállalt. *Kaló Béla* így idézi meg földijét a *Szalonnai Kalevala* című, a Kalász összes verseiről közölt írásában: „*A népmese, a mese, a mítosz, a rege világa, s a természet öntörvényű kerete művészetének (s közben ott az arcán a gyerekes kíváncsiság: hogyan fogadod akvarelljeit, merthogy fest is). Egy szemlélődő, kissé kócos öreg kölyök, aki néhány percre megáll elmélázni, de többnyire preszszókban látni sörözni vagy borozni. Falusi emberek között. Hrabal Kerskóban = Kalász Szalonnán.*”

A *Reményi József és Tarján Tamás* szerzőpáros csipkelődő szeretettel idézgetett meghatározása szerint Kalász irodalmunk „*Sörkatonája*” volt. A *bon mot*, vagyis a találó, szellemes „*jó szó*” lelőhelye *Reményi i– Tarján* egy remek Kalász–paródiája: „*JÓZSEF ATTILA / díjjal a zsebben / vezérnek lenni? Nem vágyom rája / Élek tovább is kenyéren / Szalonnán / Maradok a líra / sörkatonája*”.

Vannak akik egy kicsit szalonnai Svejknak látták ezt a kissé félszeg, kedves modorú és homorú tanító bácsit, aki gyakran baráti szeretettel „*Laczy*”-nak írta a nevét. *Laczy* bácsi mosolyában azt is láttam, hogy ő képes volt arra, amire csak az önmagát a falu utolsó költőjének daloló *Jeszenyin*. A költői hivatás részének tudta a „*huligánnak*” *csúfolt* orosz költő, amit a *Csavargó gyónása* című versében — *Ady* „szeretném, ha szeretnének” és „látva lássanak” elemi őszinteségét idézőn — fejezett ki: „*Énekelni nem tud akárki. / S nem tud mindenki almaként / gurulni más elé a sárba. / Szeretném most magam kitárni. / Ez: a csavargó nagy vallomása.*”

Szabó Bogár Imre úgy látta, Kalász személyében egy *szent Ferenc* élt Szalonnán, aki úgy szerette az embereket, a természetet, a világot, hogy ez a szakrális analógia jogosult vele kapcsolatban.

Ne feledjük, mert ki lehetne mutatni, hogyan volt mindez a csellengés, kallódás, poharazás a francia költőknél, az oroszoknál, de a magyar nyugatosoknál is. *Petőfi* valóban bornemissza volt, de hagyománytiszteletből boromisszaként dalolt. *Ady* már nem képzeletből, nem a valóság rovására vallott a borról. Az édesanyja minden este, ha otthon volt a fia, így köszönt be hozzá: „*Bandikám, írás vagy ivás?*” Mert ha írás, akkor papírt vitt, máskor meg három liter bort készíttetett neki éjszakára. Sorolhatnám tovább a magyar és világirodalmi példákat mind a mai napig!

A lényeg: válasszuk szét tudatunkban az embert, aki bizonyos vonatkozásban hozzánk hasonlóan esendő és gyarló is lehetett, de aki ugyanakkor rendelkezett egy különös adottsággal: költő volt. Kalász László pedig költőnek született! A költőt nem azért tiszteljük, mert néha lekönyökölt az asztal sarkára. A költőt azért tiszteljük, sőt szeretjük, mert képes alkotóerejével a magasban ívelni, a fölénk, porban botló emberek fölé szállni, szárnyalni.

A költőt megszemélyesítő albatrosz a földön csetlő–botló madár, főképpen akkor, ha a szárnyait lenyesték. De ha fölszáll, akkor szemet–lelket gyönyörködtetőn tud ívelni, szárnyalni. Élet és irodalom összetartozik, de a kétőt nem illik összekeverni, főképpen poszthumusz és dehonesztáló szándékkal!

A *poézis* értékteremtés, a kifejezés igei alakja éppen ezt a csodálatos szellemi értékteremtést jelöli a görögben. Kalász Lászlót sok mindennel megáldotta az Ég. Például azzal is, hogy tiszta és hűséges szívvel tudta szeretni feleségét, családját, gyerekeit, barátait, szülőföldjét, Perkupát és Szalonnát. Nemcsak az szeretheti a másikat, aki azt mondja, *szeretlek*, hanem főképpen az, aki örülni is tud a másinak.

Kalász László csupaszív ember volt. Tudott örülni a jónak és szépnek, a nemes dolgoknak. Utánozhatatlan szeretettel, kedves humorral tudott odafordulni az emberekhez. A tokaji írótáborban gyakran láttuk őt jó kedélyűnek, de sosem láttuk, hogy valakivel is agresszív lett volna. Láttam az életben sok józan bolondot is, de ha Kalász ivott egy kicsit, még inkább szeretetreméltó tudott lenni. Ugye így volt ez, Serfőző Simon? Ha ivott, akkor még jobban ragyogott, még jobban ki tudta fejezni a szeretetét.

Úgy éreztem, minderről most kell szólnom. Mindenkinek joga van a maga véleményéhez. De tudnunk kell: velünk együtt a véleményünk is múlandó. Olyanok vagyunk a költőhöz viszonyítva, mint amikor valakiről portrét készít egy jeles mester és bírálatként valaki azt mondja: *nem hasonlít a modellre*. A mester pedig azt válaszolja: „*Nem baj: a modell eltűnik, meghal, a portré pedig, ha jó, megmarad.*” Tudnunk kell: mi eltűnünk, valószínűleg eléggé nyomtalanul, Kalász László költészete meg megmarad nemzedékeken át fog tovább élni.

Gondolom, sokan vannak, akik nálam jobban tudják: nem az a fő baj, bár ez is igen érdekes, hogy Perkupán másról nevezték el az általános iskolát! Számomra az még inkább gond, hogy Szalonnán, ahol végre emléktáblát avathattam igen nagy érdeklődés és tiszteletre méltó szervezés keretében, máig sem Kalász László nevét viseli az iskola. Miért jobb egy névtelen szalonnai iskola, mintha Kalász László nevét viselné? Van mit pótolni, helyrehozni, akkor is ha ez nem könnyű.

Itt folytatom mindazt, amit Jánosi Zoltán professzor úr a nagy szellemi térképen felrajzolt nekünk. Kalász Lászlónak vannak gyönyörű versei, „bartóki dalai”, amelyeket Jánosi professzor úr kitűnően elemzett és mutatott föl, hozzákötve őket például a Nagy László bartóki verseihez, lírájának mitológiai vonulatához.

Nézzünk meg a szerelem, a család motívumát Kalász költészetében. Az ide kötődő versekből egy szép csokrot tártak elénk az edelényi Izsó Miklós Gimnázium és Szakképző Iskola diákjai, amikor a költő emléktábláját meg-

koszorúztuk. Azt hiszem, Edelényben ezzel is tradíciót teremtett a szépen szavaló és éneklő kórus.

A magyar irodalom fő vonulata a szeretet himnuszát zengi, az Ómagyar Mária-síralomtól fogva ez folytatódik Janus Pannoniuson át, aki édesanyjának megköszöni, hogy éjjeli is dolgozik, hogy az ő kis tanulófia a tanuló-pénzt meg tudja fizetni, hogy művelődhessen. Az anyakép folytatódik tovább: Petőfi büszkén mondja: nekem van a földön a legszeretőbb anyám. Arany Jánosnak a gyönyörű családi verseit ismerjük és szeretjük. Ady Endre *A vér és arany* kötetben, *Az anyám és én* című versében így láttatja az édesanyját a szerelem beteljesülésének pillanatában: „Csak azért volt ő olyan szép, / Hogy engem megteremjen, / Hogy ő engem megfogadjon...” Ki merné mondani, hogy Adynak nincs igaza, hogy nem az a boldog és szép ember, aki szerelemben fogant és szeretetben nőtt fel?

Ne feledjük, egy házasságot is nemcsak a szerelem és a szerelemből szeretetté váló érzés tart meg, hanem az a példa is, amelyet az elődök hitelesítenek a maguk személyes példájával. Kalász Lászlónál egyértelmű, hogy ez történt: Antónia képviselte a múzsaszerepet, a család ihletforrás volt a számára, de megvolt bennük a hitbeli forrás is, amely a legmélyebbről fakadt és forrásozott egy életen át. Igaz ez egyéni és népművi méretekben is. A magyarság is akkor tudott nagyot akarni, tenni, amikor volt erős hite. Egy Rákóczinak, 1848/49 héroszainak, 1956 hőseinek tudott hinni a nép, amely a zsarnokság szemébe vágta: elég volt. Mert volt hozzá hite, ereje.

Az elődök példaképek; de csak akkor, ha továbbvisszük örökségüket. József Attila versében a *Mama „szürke haja lebben az égen, kékítőt old az ég vizében”*. Az édesanyját úgy láttatja a költő, mint egy oltárképen a Szűzanya mennybevételét. Persze megfogalmazódik a fájdalmas kései felismerés is: „*Nem nyafognék, de most már késő!*”! Nagy László *Anyakép* című verse, költészetünk legszebb vonulatának remekműve. Jánosi Zoltán professzor úr szólalt meg Kalász László *Anyámnak kontya van* című, miniatűr remekművéről. Sok költő számára minta lett ez a maradandó alkotás. Úgy szólal meg bennünk, ahogyan csak a népköltészet, a népdal tud megszólalni. Benne van a férfivágy, amely a kedvesben is az édesanyját keresi és látja. Biztosan sokan emlékeznek rá: „*Anyámnak kontya van kerek, / sötét és dús mint egy meleg / éjszakán / sötét és dús a lomb a fán (...)* csak akkor leszek kedvesed / ha kerek kontyod lesz neked / ha mint anyám: első jajomra / gyógyírt találsz minden bajomra.” Ott találjuk ezt a remeklést Csoóri Sándor: *Anyám fekete rózsá* magasában.

Bizonyítani tudjuk Kalász László világirodalmi kötődését más szempontból is. Csoóri Sándor találó megállapítása szerint Szergej Jeszenyin, József Attila és Garcia Lorca a XX. század hármasköltőikrei. Jeszenyin azon néhány külföldi költő közé tartozik, akiket magyarul is elég jól ismerünk és

szeretünk. Máig az egyik legkedveltebb külhoni költő Magyarországon. A múltban a közép–európai költősors és a kelet–európai orosz költősors a tragikumban is találkozott. A legnagyobbakra a mi legnagyobb költőink figyeltek fel és fordították őket, emlékverseket írtak hozzájuk. A magyar költők kötetnyi emlékverset szenteltek a tragikus sorsú orosz poétának. Például József Attila is fordított Jeszenyint. Egy német nyelvű antológiából kitűnő kvalitásérzékkel kiemelt egy Majakovszkijt, egy Blok és egy Jeszenyin művet. Jeszenyin gyönyörű versei közül ismerjük *A kutya* címűt, Képes Géza fordításában. Egy anyakutya tragédiáját mondja el a vers, akinek kölykeit a mufurc gazda vízbe fojtja. Az anyakutya fájdmában fölüvölt a holdra, de a holdat is eltakarja egy felhő, és akkor az anyaállat könnye kicsordul a hóra. Gyönyörű ez így magyarul is, bár az eredetiben még erősebb, rusztikusabb szemlélet érvényesül: az anyakutya szemei hullanak ki a hóba. Nagy László, amikor Tamási Áront búcsúztatja, ezt a költői képet használja fel, erdélyi színezetben egy ordasról beszél, aki felüvölti a holdra a kint, amit nem lehet kimondani. Amit nem lehetett kimondani évtizedeken át: sem Erdélyt, sem Trianont, sem a hit, sem a vallás dolgát. Ezt üvöltötte fel magyarul az égre a jeszenyini kutya, ezt mondta ki Nagy László Tamásit búcsúztató emlékverse.

Weöres Sándor pedig így köszöntötte Jeszenyint: „Kik nem felejtik mi a szerelem, / Kiknél a szerelem képekbe szőtt, / S kiknél a kép lángol szerelmesen: / mind boruljunk le Jeszenyin előtt” Ezek a költők tisztelték a valódi szellemi értékeket, a befogadás, műfordítás révén vér nélküli hódítást végeztek. Közéjük tartozik Kalász László is. Bizonyítani szeretném mindezt. Kalász László *a megismerés: megértés, a megértés: szeretet* útját járta emberként és költőként is. Ezt bizonyítja Kalász László Jeszenyin emlékverse is. Ennek a világirodalmi kötődésnek a jelentőségét szeretném tudatosítani. Nagy László annyira szerette Jeszenyint, hogy azért ment át orosz szakra, mert Jeszenyint akart fordítani. Amikor pedig már orosz szakos volt, akkor kapott egy bolgár ösztöndíjat, kiment Bulgáriába ... Amikor a szerbek és bolgárok még erősen szembeálltak egymással, Nagy László mindkét irodalomból annyit fordított, hogy mindkét oldalon nagy elismerést szerzett. Az ellentéteket a szellem magasságában föl tudta oldani. Ez a példakép is lebegett az ő szeme előtt.

Egy kicsit személyes vonatkozása is van ennek a történetnek. Amikor 1986-ban megjelent a *Jeszenyin világa* című könyvem az Európa Kiadónál, az *Írók világa* sorozatban, természetesen Kalász Lászlónak is adtam egy dedikált példányt. Egyszer aztán, nagy öröömre megjelent egy vers, amely a legszebb Jeszenyinnek szentelt emlékversekkel egyenrangú.

Verset dedikált az orosz költőnek Bella István *Jeszenyin utolsó éneke* címmel. Rózsa Endre *Jeszenyin* című versében emberfelmutatást végez. A költészetnek ez a hivatását vállalta Kiss Benedek is, akinek döbbenetes verse a *Jeszenyin anyjának fényképe*. Ezt mi valóban meg tudjuk érteni, mert ismerjük a József Attila Anya-verseit és a Mama fényképeit is. Emlékszünk, hogy az egyik fényképen a Mama mint egy szép fiatal édesanya látható a gyerekei közt. Aztán az apa elhagyta a családot, az anya beteg lett a sok munkától, nélkülözéstől, és megviselt, ráncos öregasszony lett belőle, pár év alatt megöregedett. Jeszenyin édesanyja is ilyen volt, túlélte a fiát, akit 1925-ben pribékek gyilkoltak meg és megrendezték az öngyilkosság látszatát. Az orosz költő édesanyja harminc évvel túlélte a fiát, 1955-ben távozott az élők sorából.

1945-ben Rab Zsuzsák papai házában szállásolt be Fjodor Fjodorovics Bocskov tábornok. 1960-ban Rab Zsuzsa Moszkvában felkereste Bocskov tábornokot és átadta neki első Jeszenyin–fordításkötetét. A tábornok elmesélt neki egy szívszorító történetet. A háború után Rjazány környékén vadászgatott, amikor egy erdőszélen elébe tipegett egy öreg parasztasszony. *»Tiszt úr! — szólította meg. — Írjon nekem cédulát, hogy rőzsét szedhessek. Mindig megbüntet a kerülő. Pedig nincs más tüzelőm, csak ez a hullott gally. Szergej Jeszenyin anyja vagyok.»* (Rab Zsuzsa: *Történelem egy családi házban*. Új Horizont, 1992. május–június, XX. évf. 3. sz. 46–54.) Mert ez volt a sors, a kelet–európai, a költősors.

És engedjek meg, hogy egy másik verses példával is igazoljam ezt a sokban hasonló emberi sorsot, az elmondottakat. Simon István verset szentelt a körúton lépkedő segédmunkásnak. Döbbenetes emlékkvers a *Segédmunkás a körúton*, amelyben a faluról városba szakadt „lírai hős”-t ezer közül is megismerni, mert nem áll egyenesen a válla, a summástarisznya félrehúzza, a szájából hiányzó pipa vezet, a képzeletbeli, és *„mellett fut, ebként üget / a jeszenyini réműlet”*.

A magyar olvasóközönség annyira megszerette Jeszenyint, hogy a *Kalács* együttes megzenésített Jeszenyin–verseket tartalmazó lemezt adott ki *Fekete ember* címen. *Tímár György* „*Ezt sem én írtam*” című paródiakönyvének pedig a legsikerültebb darabja éppen egy Jeszenyin–paródia: *„A vörös hold, mint ökrök lelke vérzik, / ordas vonít a szomszéd kert alatt. / Az est, ez üres hordó fölpenészlik, / míg álmodnak a sárból vert falak. / Szinte hallani, hogy a pajta rozsan, / és ölt az éj fekete papcsuhát, / míg holt muszikok dalolnak a rozspan, / kik soha nem ismerték Rab Zsuzsát.”*

És ezek után, amint ígértem, hangozzék el Kalász László Szergej Jeszenyinnek ajánlott emlékkverse:

Vad kék lovak

vágtatnak át az égen
az este patájuk alatt felszikkázik
éjszaka lesz csillagos éjszaka
reggelig-e ugyan vagy mindhalálig?

már jó az alvás — álom jár-e véle?
vagy sír–mély bódulat taglóz mint állatot?
vad kék lovak vágtáznak az égen
velük vajon majd mikor szállhatok?

nincs sok időm: se éjjel se nappal
egyébre már nem is gondolhatok:
vad kék lovak vágtatnak át az égen
irgalmatlan–időtlen állatok

csak én tűnök el s mindenek maradnak?
lendül a szél a felhők ostora
vad kék lovak vágtáznak az égen
s én nem leszek?

— nem is voltam soha?

Kedves Ünneplő Közönség! Együtt ünnepeljük egy jelentős költő, Kalász László születésnapját. Az *ünnep* szent nap. Meg kell érnünk az ünnepre, egyénileg és közösségben is. Hiszem, hogy Edelény, a Bódva völgye rég megérett rá, és ezért lehet a mostani közös ünnep is lélekemelő emlékezés a 70 éve született költőre.

Amivel kezdtem, azzal zárom előadásomat: megköszönöm a Mindenhatóknak, hogy Kalász Lászlót nekünk adta. Megköszönve mindazok jóságát, akik a költőt életében, emberi és költői pályáján segítettek. Megköszönöm Kalász Lászlóné Antóniának, és a Kalász család tagjainak, hogy velük együtt emlékezhettünk és ünnepelhettünk. Nem véletlen, hogy a pedagógus költő és a műzsaszerepet is betöltő pedagógus édesanya mindhárom gyereke pedagógus lett, követve a szülők példáját. Kalász László, a pedagógus költő ezt tette. Ugye emlékszünk rá, hogy a temetésekor gyönyörű sorban elvonulók arcán, szemében ott volt a bizonyíték: tudták, kitől búcsúztunk. Láttam a sírkertben romákat is, akik koszorút vittek a tanító úrnak. Nem egy fa-lu, hanem egy régió búcsúzott akkor Kalász Lászlótól a perkupai sírkertben. Ez a régió megalapozta és most is folytatja a kialakuló Kalász–kultuszt. Ha jeles elődeinket tiszteljük, azáltal mi is tiszteletre méltóvá válhatunk.

Azt kívánom a Kalász–kultusz művelőinek, hogy ne feledkezzenek el arról az örökségről, arról, hogy a Kalász líra szépsége a Bódva völgyből fakadt és lett a bartóki modell szellemében az egyetemes magyar irodalom része. És ne feledkezzenek el a kötelességről, amely a megismerést és a szeretetet hívja elő, értéktudatosítást, értékközvetítést kötelességünké teszi mindenki, főleg a fiatalok számára.

Sok–sok erőt kívánok a folytatáshoz, *Kardos Sándor* igazgatónak, a *Kalász László Társaság* elnökének, és *Hadobás Pál* alelnöknek, *Kaló Béla* titkárnak a további eredményes munkálkodáshoz. Kalász László szellemében a közös cél: „*Fölemelni e tájat...*” *Kalász László* emberségből, magyarságból, szeretetből és hit és erkölcs dolgában is jelesre vizsgázott. A költő örökségének értékeit, a kutatás lehetőségeit gazdagítja az új Kalász bibliográfia kiadása. Kézbe venni is jó ezt a szépen szerkesztett kötet. Köszönöm, hogy Edelényben ismét példaértékű összefogásnak lehettem részese, hogy Kalász László 70. születésnapján önökkel együtt ünnepelhettem.

Serfőző Simon költő megemlékezése

Most még tél van, hó, szél ostoroz bennünket, csikasz hidegek búsulnak ránk. Így lehetett ez hetven esztendőnek előtte is, a fagynak minden bizonnal még vicsorgós kedve volt, ködöt is fújhatott az idő, amikor Perkupán, a köves út melletti házban új élet született, megjelölt homlokú, sorsában elrendeltetett. Talán nem véletlen, hogy Kalász László ilyen zúzos időben látta meg a napvilágot. Nem, mert az embereknek ekkorra elégük volt a fergeteg időből, fázós fagyokból, tavaszban, feltámadásban reménykedtek. Hát meg kellett születnie, mert hiányzott, aki közöttünk járván szeretetével az idevalósi szívekbe majd tavaszt varázsol, derút a táj embereinek az arcára. Meg kellett születnie, aki azzal nyújt vigaszt, hogy együtt érez a vízszóra rászorulókkal, a bút felvidítja, ne szomorkodjon a házvégeken halódó faluk mélyén, nevetősebb legyen hozzánk a világ. Kellott, aki eljövendő, és akinek szavai, mint feltartott tornyú kis falusi templomok tiszták, meghittek lesznek, ünneplőbe öltöztetik lelkünket. Kellott, aki mindenkire kézfozásra nyújtott tenyérrel közeledik, kitartó karral. Aki itthon lesz kerítéssel, árokparttal, az itteni világgal, jó ismerősével a járdasoron elbeszélget. Kellott, akinek nem moslékosodik el a tekintete, a szívéig be lehet látni. Kellott, aki a föld embereinek gondját a vállára veszi, hordárjuknak áll, csak mert segíteni akar, nem tehet mást. Kellott az embersége, becsületessége, amelyet nem madzaggal mérnek. Kellott a hite, hogy nem kár a kiállásért, másokért, élni segíthessen. Nem véletlen, hogy amikor elment, a hegyoldalokról újra tél ereszkedett, hatalmas pelyhekben havazott ránk az ég, betemette szívünket újra a hideg. Ám versének tüzei nem hunytak ki. Kuporodjunk köréjük, felmelegítenek.

Dr. Jánosi Zoltán: Kalász László a magyar irodalom történetében

Serfőző Simon azt mondta, hogy olyan tüzek Kalász László versei, amelyek köré, ha odabújunk, akkor ma is melegítenek bennünket. Ám, hogy Nagy László egyik gondolatát idézzem: „...az ünnep nem elég, ha a példa nem érvényesül újra és újra az időben”. Azt viszont már Szécsi Margit mondta Nagy László halála után, hogy „a feltörekvő nép elküldi, kibosátja magából az ő királyfiát, mint önmaga lelkét. A Zápolyákat, Haynaukat is túlélő nép... a színre lépőt... ünnepelve... önmagát ünnepli”. Én úgy gondolom, hogy Kalász Lászlóban is valóban a nép küldött el valakit, akit mi most ünnepelünk, itt a Bódva völgye kapujában, Edelényben. Tudatosítsuk hát azt is, hogy milyen jó a magyar irodalom számára, hogy volt Kalász Lászlónk. Sőt nem is csupán a magyar irodalomban való elhelyezéséről szeretnék beszélni, hanem a világirodalmi rokonságáról is. Bármennyire tűnik is merésznek ez az utalás, hogy ugyan: Kalász László és a világirodalom? Amikor a magyar irodalomban sem akarják jegyezni ezt a költőt. És nemcsak őt, hanem egyes elemzői irányok lassan már Nagy Lászlót, Illyés Gyulát sem a magyar irodalmunk meghatározó alakjai között. Miről is van tehát szó, dióhéjban akkor ehhez látnék hozzá.

Az irodalomelmélet és részben az irodalomkritika is nagyon sokat elkövetett az utóbbi évtizedekben és jelen időben is, hogy az olvasóktól a társadalomra vonatkozó elemző irodalmat eltávolítsa. Hogy az olvasó ne érezze azt, hogy önmagáról, koráról is szólhat az irodalom, ne érezze azt, hogy a mai emberről szól. Ez természetesen nem magyar jelenség, ez egyetemes probléma, a világirodalomban is megjelenik. Pedig valamikor olyan gyönyörűen kitalálta ezt az archaikus ember, hogy egy ősi ének elejét idézzem: „alattad a föld, feletted az ég, magad állsz középütt”. Vagyis az ember, illetve az Isten, de mindenképpen van középpontja a világnak, és a költő megpróbál egészben gondolkodni a létezésről. Nietzsche volt, aki kimondta azt a gondolatot, hogy az Isten meghalt. Értelmezték már rengetegen, hogy mit értett rajta, de ez is csak az ember élet iránti felelősségét fokozza fel.

Ha végignézzük a magyar líra történetén, akkor Balassi Bálinttól kezdve egészen József Attiláig, Ady Endréig ez az egészelvű és felelős költői modell érvényesül. A költő megpróbál világegészben gondolkodni, értelmezve nézni a világot maga körül és aktívan viszonyulni a környezetéhez. A magyar költészetben ez a modell körülbelül az első világháború táján, Ady, Kosztolányi fellépésének környékén törik meg, és elsőként Ady ébred rá kataritikusan a széttöretés rettenetes élményére. Azt mondja, hogy „minden egész eltörött, minden láng csak részekben lobban, minden szerelem da-

rabokban, minden egész eltörött". De Adynál azért nagyjából ez az egész még a helyén van. Ott vannak a ciklusai, amelyek a teljes mindenséget, a teljes magyar sorsot képezik le. S ő még aktívan viszonyul a saját létezéséhez a problémáihoz és a társadaloméhoz is. Kosztolányi már másképp fogalmaz. Kosztolányi programosan vállalja azt, hogy „nem nézek az egészségre”, csak a perifériával, a résszel, a picivel próbálok foglalkozni. Azt mondja pontosan, hogy „*jobb is nekem nem nézni az egészségre, belefogódzni egy-egy csonka részbe, mert idegen és örült az egész, de nyájas és rokon velem a rész*”. Abban a pillanatban viszont, amikor a költő, lemond az egészségek az élményéről és tudatáról, valami nagyon fontosat ad föl. Földjára a világ alakításának a lehetőségét és a vágyát, a saját életébe és másokéba a művészetel való pozitív beavatkozás lehetőségét, és itt nyilván nem a „szocreál” szélsőséges és primitív beavatkozásáról beszélek, hanem — többek között — Michelangelo, Rembrandt, Bartók példáiról. Nos mindenfajta végletes irodalomelméleti koncepció arra épül, hogy ezt a világképet tagadja. Nincs konkrét, alkotó–alakító képe, alapelveiben csupán a tagadásra épít. El lehet képzelni, hogy miféle építmény az, aminek a radikális tagadás a lényege és nem állít helyette egyértelműen semmit, főképp nem perspektivikus jövőképet a művészet, az irodalom elé.

Nézzük akkor, hogy hogyan alakult ez a *kitolódás* a világképi középpontból, hogyan esett át ilyen periférikus helyekre a mai ember. Néhány költői példát is mondanék rá, hogy jobban lássuk Kalász Lászlónak a helyét a tágasabb irodaomtörténeti rendszerben. Szabó Lőrinc még a középpontban van, de nem aktív módon, a passzívan elemző emberre szakad rá a létezés műveiben. A szubjektum nagyon fontos, de ő már csak *Az egy álmaid* éneklő, csak azt, ami az *egész* helyett az *egyenben* képes megmutatkozni. Weöres Sándor, a nagy, játékos művész megpróbál menekülni. Weöres Sándor még teljességben gondolkodik, azon a módon, hogy megsokszorozza a személyiségét. Egyszer egy gyerek arcát ölti magára, azért olyan jók a gyerekversei, máskor egy több ezer évvel ezelőtt élt kínai császár figuráját, de elébünk tud lépni éneklő fülemüleként is. Sőt, a *Psyché* című könyvében egy tizenhat éves költőnő alakját veszi magára, hogy kibújjon a perifériaélményből, hogy a teljesebb létegesztet, világélményt kísérelje meg rekonstruálni a költészetben. És ha továbblépünk a magyar líra történetében, ott van Pilinszky János, aki szintén az „egészben” gondolkodik, de az ő hite és cselekvése a költészetben nem jelenik meg alakító aktivitásként, passzív természetű marad. Tehát mint költő csupán „elszenvedi” a létezés élményét, alakítóan nem szól bele, Isten akaratától teszi függővé az emberi létezés teljes folyamát. És még kijjebb, jóval kijjebb esik az egészségből az ember a modern költészetben. Itt csak néhány sort szeretnék idézni arra, ahogy a játék tódul az előtérbe, a nyelvvel való kreatív játszadozás. S ez nagyon jó is, mert rengeteg új szint

is képes megcsillantani ez a fajta költészet. És akkor itt most elmondom azt a rövid verset, ami még a hetvenes évek közepén ragadt meg a fejemben, nem emlékszem, hogy ki írta, hogy nagyjából fogalmunk legyen erről a típusú verselményről is és látásmódról is. A költészetről beszél, nagyon egyszerűen és világosan, arról, hogy milyenek látja saját korában a költészetet, és pontosabban így szól: „*És ám de bár ha mégis / habár de persze mégse / mindezekért azért is / pedig talán azért se / ezért se és azért se / aki akarja értse / aki meg nem akarja / szemét vakká vakarja.*”

Ez nagyon jó vers, de ha egy kötet csupa ilyen verset tartalmaz, felmerülhet a kérdés, hogy abból én mit tudok leszűrni önmagam életére vonatkozóan meg a világra is. Az, hogy sok minden bizonytalan a sorsban, ez amúgy is (tehát a költészet „közbeiktató magyarázata” nélkül is teljesen világos. Ez a vers ezt úgy fejezi ki, hogy a fogalmak, szavak elveszítik a jelentésüket, és helyettük a nyelvi perifériák morféim nyomakodnak az előtérbe: „és, ámde bár, ha, mégis”. A viszonzyszavak, a kötőszavak, a dolgok közötti viszonyok, amelyek teljesen relatívak, és ezt fogalmi síkon is kimondja a költő a vers végén: „*aki akarja, értse./ aki meg nem akarja / szemét vakká vakarja*”. A tartózkodó gesztus fogalmazódik meg benne az alkotó, a másra figyelő, az elkötelezett lírai vonulatokkal szemben. És akkor ennek nagyon sokféle változata lehetséges, rengeteg humor, irónia jelenik meg így, ilyenek például mint: „*e vers nem lenne ily sekélyes, / ha nem lennék gyomorfehélyes*”, vagy „*A Vereség Napján / kardélre hánytam.*” (Petri György: *Katonai tiszteletadás*) Tehát számos ezekhez hasonló nyelvi gesztori mutatkozhat meg, s egyik első mestere ennek költészetünkben Tandori Dezső volt. Jó nyelvi képetek, gondolatok ezek, de hát van, akinek ez elég, van, akinek önmagában kevés. Én azok közé az olvasók közé tartozom, akinek ez kevés. A magyar líra története számomra nem csak ebbe az útba torkollik. A mai szélsőséges szemléletek viszont igyekeznek csupán ebbe az útba beállítani líránk teljes folyamát, tehát hogy megyünk az egész- elvűség felől valamiféle teljes töredezettség állapotába, ahol már végül nincs is miről beszélni, nincs semmi lényegeset mondani a szétesettségen kívül egymásnak.

Ezzel szemben van egy másik, eleven líratörténeti gondolat is a magyar irodalomban. És akkor azt mondom, hogy Ady után József Attila képviseli ezt erőtejesen, és már sorolom a hozzánk közelebb eső neveket is: Nagy László, továbbá Juhász Ferencnek egy nagyon jelentős korszaka, a mai költők közül pedig Utassy József, Nagy Gáspár és a Hetek teljes költői közössége olyanok többek között, akik ebben a vonulatban gondolkodtak. És volt bátorságuk ebben a vonulatban gondolkodni, annak ellenére, hogy az irodalomelmélet és az irodalomkritika folyamatosan nyomta volna a víz alá őket, mint egy nem korszerű, nem modern magatartás képviselőit. Azért,

mert mind a korábbi történelmi időszakban, tehát a Kádár–korban, mind pedig most a jelenben is arról van szó, hogy azt a költőt, aki kényes kérdéseket feszeget. (Például: „Miért vagyunk kevesen? Mi lesz az országgal? Mi lesz velünk?”), azt egyik politikai rendszer sem szereti. Ezt már Aczél György kitalálta, amikor elkezdte támogatni a neoavantgárdot, amitől politikailag nem kellett tartani, mert nem értette senki. Egyébként a mai posztmodern is sokan félreértelmezik, mert jóval pozitívabb irányzat, mint ami a magyar reprezentációjából kitűnik.

Tehát Kalász László is ide tartozik, ebbe a Balassitól Adyn, József Attilán át Nagy Gáspárig, Kemény Istvánig, Nagy Gáborig, Barna T. Attiláig ívelő vonulatba. Próbáljuk megkeresni hát költészetének a forrásait. Ő azt mondja, nagyon szűkszávuán nyilatkozva erről, arra a kérdésre, hogy kik a példaképei, honnan merített, hogy: „*példaképem a népdal, mestereim nincsenek*”. Egy kicsit azért a mélyére kell nézni ennek az állításnak. „*Példaképem a népdal.*” Hát hogy mer fellépni? – tehetjük fel a kérdést – a huszadik század közepén egy költő — sőt már inkább a második fele irányában —, akinek példaképe a népdal? Azonnal rásütik, hogy petőfieskedő, nem modern, anakronisztikus, „táltos” és a további jól ismert, szürkére koptatott sematikus, sztereotip vádakat. A dolog pedig nem így áll. A Beatles együttes, nagyon jól emlékszünk rá, nemcsak az én korosztályom, hanem szinte mindenki, részben azzal az ötlettel vált világhíróvá, hogy az angol és a skót népdalt emelte be zenéjébe. De emlékezzünk vissza az Illés–zenekarra, a Tolcsvay–trióra, ma pedig a Ghymes–együttest említhetném. Ha pedig világirodalmi példákat akarok hozni, már az 1920-as években az oroszoknál Szergej Jeszenyin, akinek Cs. Varga István kitűnő szakértője, az orosz népdalból lobbantja elő azt a költészetet, amely ma is a világ élvonalában tartja. Vele ugyanebben az időben Európa egy távoli pontján, Spanyolországban Federico García Lorca a cigány, a spanyol és az andalúz népdalból meríti azokat a remekműveit, amelyek a *Torreádorsirató*hoz vezetnek, és egyetemes értékű szürrealista költészetet hoznak létre. De körbe lehetne menni a perem–európai népeknél — nem a nyugati és a klasszikus értelemben vett közép–európai népeknél —, s hasonló eredményre jutnánk. Mert ott maradt meg egy olyan hatalmas kulturális bázis és kultúrhagyomány, amely a modern nyugaton elveszett. És még valami, egy nagyon lényeges reflex szólítja meg náluk az újabb időkben is azt az elsüllyedni tűnő kultúrát. Valamennyiüknél nagyon lényeges pont az, hogy a folklórral, a népi kultúrával, a természetesen nemcsak a népdalra, hanem a rítusokra, a táncokra, a zenére, a hímzésekre támaszkodó költészettel, zenével a nemzeti identitásokat fejezik ki az ezt veszélyeztető erőkkkel szemben. És akkor most már világosabb és érthetőbb lehet, hogy miért éppen Latin–Amerikában erősödik fel többek között, világra szóló értékeket teremtve ez az irányzat. Azért, mert

az észak–amerikai agresszióval és belső helytartóikkal szemben ez hagyomány a nemzeti identitást fejezte ki, úgy García Márqueznél, Jorge Amadónál, mint Pablo Nerudánál és más latin–amerikai költőknél is. És a Szovjetunió kis népeinél is hasonlóan történt mindez a huszadik században. Van egy megrázó regénye Valentyin Raszputyinnak, a *Búcsú Matyorától*.. Erőmű építése miatt az Angara folyó szigetéről kitelepítik az embereket, és ők nem akarnak menni. Nem a házukat, vagyonukat féltik, hisz kárpótolják őket, azért nem akarnak távozni, mert ott kellene hagyni a temetőt. A temetői keresztek sajnálják legjobban, azokért küzdeni is képesek. Mert az identitását, a lelkét, a múltját hagyná ott a nép velük. Ahogy a könyv egyik szereplője megfogalmazza: „Hát hogy lehet a drága sírok nélkül?” „Az igazság az emlékezeté.” „Akinek nincs emlékezte, annak élete sincsen.” És akkor a Nobel–díjas Csingiz Ajtmatovot is hadd idézzem. Az ő életműve lesz Kalász Lászlónak már a negyedik–ötödik világirodalmi párhuzama. Az egyik regényében egy olyan sztyepei népről ír, amelyet egy másik leigáz. Egy részüket kiirtja, a másik részének pedig elveszi a tudatát, elveszi az emlékezetét, és emlékezet nélküli embereket nevel belőlük. Vagyis elrabolja a efgontosabbat: a szellemét, az identitását, a múltját, és ezek az emberek lesznek a saját népük legvadabb janicsárjai, ahogy ő írja, a „mankurtjai”. Hermann István megfogalmazásában „az emlékezettől, személyes történetétől és népe történetétől egyaránt megfosztják a mankurtot, aki ennek következtében már csak urait ismeri, és már csupán vak engedelmességre képes.”

Tehát miről is beszél Kalász László költészete? Felismeri a magyar történelemben és kultúrában ezeket az említettekhez hasonló negatív folyamatokat és megpróbál ellenük tenni. Ahogyan ő képes, Szalonáról, egyszerű vidéki tanítóként, amihez ereje van. De van ereje, mert a költészetében mindezeket a vázotakhoz hasonló negatívumokat és az ellenük való küzdelem is megjeleníti és megeleveníti. Kalász László költői világa, hogyha a világirodalom felől nézem, akkor nagyjából ebbe az áramlatba kapcsolható bele. De megnézhetjük őt a magyar irodalomtörténet mélységei felől is, s művészetét ekkor is érvényesnek fogjuk találni.

Ez a folyamat, aminek Kalász is az egyik csúcsa, elindul már a tizenhatodik században, de különösen a felvilágosodás korában, főképpen Csokonainál. Aki felismeri a népdal jelentőségét, és megírja, hogy „*Estve jött a parancsolat / violaszín pecsét alatt / egy szép tavaszi éjszakán / zörgettek Jancsim ablakán*”. De Kalász nagy elődje Kölcsey Ferenc is. Tegyük egymás mellé a *Hymnust* és a kanásznótát, ami közismerten így hangzik, hogy: „megismerni a kanászt fürge járásáról”. Ugyanaz a ritmus, ugyanaz a ritmusképlet, mint a *Hymnusé*. Mert Kölcsey az 1823. január 22-e előtti napokban, hetekben, karácsony idején, de már jóval korábban is „a parasztdal tónját” gyakorolta. Hallotta, hogyan énekelnek a szatmárcsekei parasztem-

berek, ismerte a nótáikat, dalaikat. Önkéntelenül beszivárgott ez is a *Hymnus*ba. És akkor lehetne idézni tovább József Attilát, aki mindenhová magával cipelte a *Kalevalát*, ismerte nagyon jól a magyar népköltészetet, sőt főbb vonásaiban az egyetemes néprajzkutatás új eredményeit is. Vagy Nagy Lászlót, aki szinte az egész bolgár népköltészetet lefordítja, ezért ott-honi öröksége mellett könyvekből meg kellett ismernie a magyar népköltészet teljeseb világát is. Vagyis ez egy elevenen létező, mind diakronikusan, mind pedig jelenben is hatni képes, nagyon erős költői törekvés mind a magyar irodalomban, mind pedig a világkultúrában.

Oscar-díjas filmet is lehet említeni az archaikus örökség mai alkotó felszárnyalása köréből: *Nyomkereső* címmel a norvég alkotók készítették, s egy lapp mítoszra alapoz. Vagy pedig az amerikai filmiparban ott van Pocahontas története, amiből egy igen sikeres rajzfilmet csináltak, az egy indián legenda. Ezeket az akotásokat és a mögöttük álló hagyományt fogadjuk el? De a magyar párhuzamaikat, sőt az egyetemes kultúrában történetileg részben mindezek előzményeit, s amiben részint még benne is élünk azt nem? Ez tudatos alábecsülése lenne a saját nemzeti kultúránknak. Kalász ezt nem tette. Mi az, amire tehát elsősorban támaszkodik?

A „példaképem a népdal” állítása, ez részint igaz, a másik pedig: a „mestereim nincsenek”, már jóval kevésbé. Igenis voltak mesterei, és ezt pontosan tudta ő is, hogy kik voltak azok. József Attila volt az egyik legnagyobb mestere, s mellettük Illyés Gyula, Nagy László. Ezt a három költőt lehetne legjobb forrásaiként kiemelni, de József Attilát különösen. Ők kezdték ugyanis megalkotni azt a műformát, amely Kalászra a leginkább jellemző, ez pedig a „bartóki dal”. A magyar lírának a bartóki vonulatát József Attilától, Nagy Lászlótól lehet nagyjából számítani, illetve ebben a vonulatban lehet felmutatni legnagyobb értékeit. Ahogyan Bartók Béla leszállt a magyar népdalhoz, de nemcsak a népdalhoz, mert ő nemcsak a népdalt tanulmányozta, hanem a szokásokat is, az embert is, aki a népdalt énekelte. Ő nem kazettáról ismerte, nem is ismerhette, hanem ott, a maga szerves, organikus egységében tanulmányozta a népdalok, balladák életét, születését. Kiemelve egy nagyon fontos mozzanatot, az aranymetszést a pentatóniából. A nagy Bartók–zeneművek jó részében ez tükröződik vissza. S még valami, ami Kalásznál is nagyon fontos: a küzdő ember.

Hát hogy lehet ezt dalban megjeleníteni? Méghozzá röpké dalban? Nagyon nehéz, és Kalász ennek az egyik legnagyobb mestere volt, sőt József Attila és Nagy László mellett az egyik legkitűnőbb mestere a magyar irodalomban. Akkor is, ha tipikusabb „bartóki dalt” körülbelül tizenötöt lehetne kiemelni az életművéből. De ez akkor is hihetetlenül nagy kincs. Csak néhányat sorolva most fel most közülük, ilyenek az: *Úgy, hogy mindenki hallja, Anyámnak kontya van, Jön Isten, Abortál, Én láttam őt, Ha lenne*

menny, Mintha rögtön, Pilátus vagyok, Mögöttem, A toronyban, Heten, Német, tatár, török című alkotások és még sorolhatnánk tovább.

Milyen is tehát a Kalász-dal? Hadd éljek most egy metaforával: olyan, mint amikor egy rézpénzen megcsillan az ég, megvillan a kozmosz. Tehát miniatűr, de visszatükröződik benne a mindenség. A Kalász-dalnak ezt a különös szerkezetét Cs. Varga István és Kabdebó Lóránt már részletesebben elemezték. Kabdebó Lóránt azt mondta a Bódva-völgy költőjéről, hogy amiből más teljes drámákat ír, azt Kalász László képes egyetlen röpke dalba belesűríteni. A Kalász-dalok az életmű legjobb alkotásai. Természetesen melléjük kell tenni még egy másik, egy hosszabb műfaját is, amit szintén elég nehéz pontosan meghatározni. A Kalász-dalt is nehéz a hagyományos dalként meghatározni Sajátos formátumában a szerző ugyanis a líratörténetnek egy olyan fázisához hátrál vissza, az archaikumnak egy olyan fokához, amikor nemhogy műfajok, hanem műnemek sem léteztek még.

Talán a „kalevalás ének” kategóriájával lehetne illetni a hosszabb terjedelmű műveit. Tudjuk azt, hogy már Vörösmarty elkezdte, méghozzá kiemelkedően az *Előszóban* ezt a drámaira hangszerelt, hosszabb terjedelmű és epikus vonásokkal is feltöltött líratípust, de Nagy Lászlónál, Juhász Ferencnél jelenik meg igazán a hosszúvers, vagy a hosszú ének, például a *Menyegző, A tékozló ország*. Ezek nagyon hosszú terjedelmű versek. És ezek mégis gyakran a dalon, a népdalon, és ezen át a népi kultúrán is alapszanak. Az a csodálatos, hogy Kalász képes a dalba belesűríteni olyan élményeket is, amelyekből mások ilyen hosszú énekeket, szinte lírai époszokat (ahogy Juhász nevezte őket) hoznak elő. A *Végtelen rét havában* vagy a *Tetejellen fa*, sőt a *Fut énekelve* e hosszú líratípushoz tartozó olyan művek a pályáivében, amelyekben Kalász — részben a *Kalevala* hatására — ezeket a sűrített dalait mintegy kicsomagolja, szétnyitja és ezekből egy tágabb lélegzetű művet hoz létre. Van egy kitűnő verse Kalász Lászlónak, az *Egészét*. Azt mondja, „*egészét e tömb- időnek*”, az egészét akarom, nemcsak a csonka kis pillanatait. Ez azért nagyon jó, mert visszahelyezi a jogaiba a maga röpke dalaiban is azt a világképet, ahol az ember még a teljesebb egészre akarja megszerezni a rálátás jogát és élményét. Kinek az érdeke vajon — tehető filozófiai szempontból is a kérdés —, hogy az ember ne lássa, ne is kívánja látni az egészet, s elégedjen meg csupán a rész, a pillanat élményeivel, ismeretével?

Kalász is valószínűleg elgondolkodott azon, hogy miért fontos az, hogy az „egész” átéhető, átlátható élményének a hitét próbálja elültetni az emberekben a versei által. Az egyik erről vallomást tevő műve a József Attila emlékére írt dala, az a címe, hogy *Itt ült*. József Attila-emlékeket, idézeteket és egy egész ars poeticát is képes belesűríteni ebbe a picike versbe.

Itt ült

*Attila valaha
a Duna volt az asztala
az alsó kő a széke*

*dinnyehéj alatt a halak
s vad korok a halak alatt
úsztak elé ebédre*

dús bajszán morzsa billegett

*hörpintett valódi eget
habos tetejét fújva*

*fújja majd világnyi dudán
hosszában az egész Dunán
dalát ki megtanulja*

Ezzel megjelenítette a maga által körvonalazott alkotói programot is. Kalász ezekben a költői törekvéseiben nem volt egyedül. Mellette volt a Hetek egész költői közössége. Valamennyien hasonló „lébeli kották” alapján „fújták” dallamaikat ugyanazon a József Attilától örökölt dudán. Vállalásukat poétikai szempontból ma nagyjából úgy lehetne megközelíteni, hogy érvényes tanulásként fogalmazták meg: igen fontos a magyar költészetnek a társadalomban gondolkodók irányvonala, akármit mond erről a kizárólag nyugati mintákat elfogadni hajlandó irodalomelmélet. Ők bátran támaszkodtak József Attilára, Illyés Gyulára, és mindazokra, akiket a mai elméletek szélsőségei félresodornak. A népköltészetből sem egy vulgáris népi kultúrára építettek, hanem azokra a szürreális, szimbolikus mélyrétegeire a foklór–eredetű, gyakran rituális szövegeknek, amelyek legrégebbi típusú balladáinknál vagy népdalainknál maradtak meg.

Tehát a Hetek teljes közössége Kalász László mellett áll törekvéseiben, s hasonló húrokat pengetnek meg majd a Kilencek is. Serfőző Simon 2000-ben kiadott egy antológiát *Más ég, más föld* címen. A *Más ég, más föld*ben Kalász Lászlónak nagyon sok verse szerepel. Egy szerkesztői tanulásgomról szeretnék itt most beszámolni. Nagyon nehéz volt elrendezni a versanyagot, s amíg ezen törtem a fejem, és csoportosítottam a műveket, hirtelen kristálytisztán előállt valami belső természetesség, ami magukból a művekből jött. Úgy hiszem, ami a Hetek műveiben megjelenik, az Ady ciklikussága, illetve az ezeken át kifejeződő teljesség-élmény. Vagyis azok a legfonto-

sabb témák számukra is, mint amelyeket Ady ciklusokba szervezett a maga verseiben: Istenes versek, szerelmes versek, halál–versek és így tovább. Így alakult ki az a hét ciklus, amely nemcsak azt bizonyítja, hogy Ady tovább él a 21. században is, hanem azt is, hogy az az egészlvű gondolkodás, hogy „*alattad a föld, feletted az ég, magad állsz középiütt*”, és ezzel együtt az az etikai elv, hogy „nagyon sok múlik rajtad”, ez nem halt ki az irodalomból, illetve nem az irodalomból halt ki. Az az örökség, ami József Attila, Nagy László, Illyés Gyula, Utassy József, Nagy Gáspár, Baka István és mások alkotásai révén jelenvaló ma is. S közöttük kell elhelyeznünk Kalász Lászlót is. A Bódva–völgynek nemcsak költője volt — a költő sosem csupán „szöveget” alkot —, hanem szellemi fókusza is. Nagyon fontos, amit a költő tesz. Összefoglalja egy régiónak, emberi világnak a mentalitását: problémáit és értékeit, küzdelmeit és szenvedéseit, orientálja is egy kicsit létértelmezésében. Kalász László a legfontosabb elvként az önbecsülését próbálta visszaadni a verseivel a Bódva–völgynek.

A 70. születésnapján ezért ma is úgy van itt közöttünk, mintha élne. Éltessék továbbra is Önök, akiket a legjobban szeretett.

Kabai Zoltán: Fecske Csaba köszöntése

„Szögligeten születtem 1948. március 10-én.
Teljesen véletlenül, a megkérdezésem nélkül
történt a dolog.” — írja Fecske Csaba 1994-ben a
Valami üzenet c. kötet hátoldalára.

Hölgyeim és Uraim, Kedves Barátaim!

Szeretettel köszöntöm önöket abból az alakalomból, hogy ismét egy költő születése napját ünnepelhetjük itt az önök városában, a Városi Könyvtárban. Mondom ismét, mert nem mindennapos, hogy egy kisvárosban havonta ünnepelnek nagy költőket. S mindkét ünnepeltről elmondható, hogy a térség, a megye irodalmi életének meghatározó alakja. Így bizony számomra már csak az a remény marad, hátha nyom valamit a latban, hogy a nagyszüleim edelényiek voltak. Az a szerencsés helyzet áll fenn, hogy Fecske Csaba, akit ma ötvenötödik születésnapján köszöntünk, itt lehet közöttünk. Csak arra kell majd vigyáznom, hogy sok sületlenséget ne hordjak össze, mert a végén nekem is azt mondja, mint az anekdotában Arany János a tanítónak: „*Gondolta a fene!*”. Megnéztem, mielőtt idejöttem, hogy mit ír a településről a Révai Nagy Lexikona. A következő szócikket találtam: *Edelény, nagyközség, Borsod vármegye szendrői járásában a Bodva völgyében, (1910) 2231 magyar lakos, a járási szolgabírói hivatal, járásbíró-ság, telekkönyv, adóhivatal székhelye, Borsod–miskolczi hitelbank fiókja; hengerműmalom, vasúti állomás, posta– és táviróhivatal és telefonállomás. Fülöp Szász–koburg Gothai hercegnek itt szép kastélya van, s ugyanőneki tulajdona az Edelényi barnaszénbánya.* Sok minden akad, ami megváltozott ebben a városban az elmúlt száz évben, ám azt tapasztalom, hogy itt jó szellemen azon dolgoznak emberek, hogy ez a szócikk folyamatosan bővüljön, hogy a környék és a település szellemi hagyatékát is megőrizze, ápolja.

S azt, hogy Fecske Csaba mennyire kötődik ehhez a településhez — s művészete mennyire ennek a környéknek a szellemi öröksége — engedjék meg, hogy egy személyes élménnyel erősítsem meg. Egy hónappal ezelőtt, a Kalász László emlékest után, beültünk az autóba itt a könyvtár előtt, Csaba visszanézett az épületre, s azt mondta: „*De sokat jártam én ide.*” Ismerem, vagy legalábbis azt hiszem, hogy ismerem Csaba érzéseit, hiszen a mi életünkben is vannak könyvtárak, melyek ma már visszatekintve furcsák, illetve úgy emlékszem — emlékszünk — rájuk, mintha nagyobbak lettek volna, de a szívünk egy darabkája ott van a könyvespolcokon.

Mégsem tehetem meg, hogy ennyire racionális alapon fogalmazzam meg az alkotó kötődését, nem cselekedhetek így, mert költő az, akiről szó

van most. Fecske Csaba költészetében nemcsak tájleírások sorjáznak, hanem úgy tűnik, költészete maga a táj. Itt, ezen a környéken szívta magába a fákat, a füveket, a patakok csörgedezését. S oly sokáig itta át ez a környezet, hogy folyamatosan — mint a szivacs — ereszti magából az élményeket, mintha így szabadulhatna e vidék rabságából. Csakhogy az igazság ennél összetettebb, ez nem rabság, hanem szerelem. Ennek az érzésnek csak egyszer kell megérintenie az embert — hát még egy alkotó embert —, ha ez igaz szerelem, már a levegőt is úgy fújja ki magából, hogy lélegzetéből ezek a fák, bokrok, s patakok születnek újjá. A hogyanra pedig mindig előhúzható egy vers: az *Üzenet* címűben azt írja: „számon kérhető tőlem bármikor ez a nap is / a fényben delelő hegyi rétek, vízvájta / szurdokok, sziklagyeppek, rejtelmes / mélységből előbuzgó vizek.” Igen ám, de az imént azt állítottam, hogy nem csak tájleírások Fecske versei. Ezzel kapcsolatban ugyanabból a kötetből származó, egyáltalán nem a táj szépségeit taglaló viszont azt költői eszközként használó, *Egy zöldfülű románca* című versben így ír: „Kiskamasz voltam: tejfölösszájú, zöldfülű; / lelkem hullámozott, mint a rét, hol dúsan nő a fű, / vagy mint a tenger, vad szirtek között,”. Erre a csodára gondolok én akkor, amikor Fecske Csaba kilégzéséről elmélkedem. Aztán pedig — micsoda báj, kérem szépen — azt olvasom az 1992-ben megjelent *Holdfényben* c. kötet — amelynek nem mellesleg épp ez a könyvtár volt a kiadója — hátoldalán: „*tematikus kis gyűjtemény ez a könyvecske: az elmúlt évek során keletkezett úgynevezett tájverseimet szedtem csokorba és nyújtom át a kedves olvasónak szeretettel. ... Talán azért is adtam fejem e könyv megjelentetésére, mert ma már nem írok ilyen verseket. Kiveszett belőlem a romantika, az a naív hit, ami szükséges az ilyen ártatlan versek kidalolásához?*” Azt kell feltételeznem, hogy az utóbbi két mondatból a *talán* szó az, amit elfogadhatunk. Hála Istennek Fecske Csaba költészetéből, s belőle sem vészett ki a romantika, s maga a táj sem. Vagy ha mégis akkor föl kell tennem a kérdést, ki írta ezeket a sorokat, a 2001-ben megjelent, *Ami lehetne még* c. kötetbe: „*mint bogarakra vadászó halak / hullámok felé vetik magukat / mintha örvénybe néznék szédülők / magába ránt a mély aztán kilök*” a *Túl a hegygerincen* c. versből idéztem. Ugyan mi ez, ha nem az a lélegzet, melyet mi olvasók hallunk, a költő mellett állva. Azt hiszem ez már ékes bizonyítéka annak, hogy a táj, s e táj költője Fecske. De legyünk tárgyyszerűek, a *Holdfényben* megjelenésének ideje, az alkotó életének egy nehéz időszakára esett. S valljuk meg magunknak; a betegség egészen más szemüveget tol az ember orrára, kicsit túl dimenzionálja a bajt. S így már érthető az a lemondás, melyet az előző szövegben érzünk, a szülőfölddel kapcsolatban.

Milyen költő is az ünnepelt? Csupa közhely jut eszembe, a jó költőről, a tradicionális formák tanult alkalmazójáról, arról a kísérletező kedvről, amelyet oly sokszor megírtam már róla. Vagy arról, hogy a modern megszólalás

és a hagyományos formák micsoda harmóniáját teremti meg a verseiben Csaba. Ő ezt így fogalmazta meg az *Ami lehetne még* c. kötetének hátoldalán: „*Nem szándékozom követni semmilyen költészeti doktrínát, csak legjobb hajlamaimat, amikor verset írok. Nem hódolok be különböző irányzatoknak, de igyekszem tanulni mindenkitől és mindenből, úgy hogy azért én Én maradjak. Tagadhatatlan tradicionális költészet az, amit művelek, még akkor is, ha nem idegen tőlem a kísérletezés új technikák és költői eszközök elsajátítása és alkalmazása.*” Fölvethető a kérdés, hogyan is van ez? Mi is az, amit Fecske Csaba tesz? Szerintem az alkotó elsősorban él. Olyan furcsa mondatok jutnak eszembe mint: Fecske Csaba a valóságot magába szívja, aztán papíron él vele. Vagy még inkább; az alkotó korábban az árnyéklét fenntartása céljából, műszaki ügyintézőként dolgozott, de valódi életét mindig inkább strófákban, hasonlatokban, metaforákban élte. Viszont azt gondolom ez még mindig nem magyarázat arra a kérdésre, Fecske Csaba tradicionális költő, vagy valami modern, esetleg — *horribile dictu* — avantgárd. Pilinszky János különbözteti meg nagy magabiztossággal a divatlovagokat a valódi költőktől. A Magyar Rádió *Lírai önarckép* c. műsorának az 1973. augusztus 12-én sugárzott adása bevezetőjében mondta: „...*egyszer meg kéne tenni a pontos megkülönböztetést az aktualisták és a modernek közt. Az aktualista mindig a pillanat hőse és balekja. A modern az nem így van. A modern tulajdonképpen — gondoljunk Baudelare-re gondoljunk Kafkára... Dosztojevszkijre — a pillanat száműzöttje. Nem tudom tudják-e, hogy Dosztojevszkijt a kora ifjúsága konzervatívnak bélyegezte és elvetette. A modern az az idő teljességének drámáját éli át. Na most mi különbözteti meg a konzervatívtól? Az, hogy a konzervatív az az éppen elmúlt pillanatnak a balekja. Olyan mint egy húsz évvel ezelőtti ruha.*” Most megkockáztatom — Fecske Csaba figyelő tekintetétől kísérve —, hogy azt állítsam, Csaba modern költő. Pilinszky szavaival élve a pillanat száműzöttje. S mint ilyen épp azt a pillanatot ragadja meg lírájában, amelyre otthonra kívánt találni.

Nem hagyható említés nélkül — mert az életmű jelentős szegmense —, hogy Fecske Csaba gyermekverseket is ír. S most, ha megengedik, egy másik személyes élményemről számolnék be. Gyermekkoromban, amikor még csak *fűzfán fűtyülő* poéta voltam, s megosztottam a tanító nénivel verskezedeményeimet, ő nyomban rákérdezett, hogy ismerem e Fecske Csabát. Én bizony ekkor hallottam először a nevét, s emlékszem még csak remélni sem mertem, hogy egyszer személyesen is találkozunk, hát még, hogy egyszer születésnapján köszönhetem.

Úgy érzem, Csaba megkapta a gyermeknek maradás ajándékát is, s ő az, aki nem csak kap ajándékokat, hanem azzal élni is tud. Ahogyan a mondasban is van, ha éheznek az indiánok, nem halat kell nekik adni, hanem meg kell tanítani őket halászni. Fecske Csaba nemcsak megtanult halászni,

hanem bizony meghív bennünket vacsorázni. Oly sokszor hallottuk már Weörestől a gyermeki énünkkel kapcsolatos idézetet: „*Keresd magadban és ha megtalárod, el ne engedd többé*”. Azt hiszem, erről lehet szó Fecske költészetében is. Néhány nappal ezelőtt fölhívott telefonon Csaba, s azt mondta nekem; hogy meg van lepve — ezen ünnepség kapcsán —, hiszen csak (!) a gyermekkorak. Tudom magamról, én is faluból költöztem egy nagyobb városba, de eddig sajnos csak azt tapasztaltam, hogy a nosztalgia időnként — egyre gyakrabban — rám tör. Viszont mindez idáig nem jelent meg abban, amit írok. Azt hívjuk tehetségnek, ahogyan Csabából mindez szinte öntudatlanul felbuzog.

A gyermekversei, pedig nem csak nosztalgiát hordoznak, nem csak a gyermekek különleges — csak kevesek által igazán értett — nyelvén szólal meg, de különös iróniát is tartalmaz. A gyerekek nyelve kifejezés alatt pedig, felelőtlenség lenne, csak az általuk kimondott szavakat érteni, sokkal többről van szó: A gyerekek a szavakat ritkán mondják ki abban az értelemben, ahogyan mi felnőttek használjuk. S, hogy mégis miről beszélnek? Ez az, amit igazán tud Fecske Csaba. Az állításom másik fele az volt: különös iróniát tartalmaznak Csaba gyermekversei. Amire én gondolok az a burleszk, a fekete–fehér komédia (vagy épp tragikomédia). Tetszik tudni: torta-dobálás, hókon nyomás, seggbe rúgás. Ilyenek ezek a versek, előkerül a torta, a serpenyő, talán csak a harmadik elem szelődül popóba rúgássá.

Nem úgy a groteszkben. Vagy még inkább a tréfás sírverseiben, ahol úgy képes a seggbe rúgásra, — két lábbal —, hogy a rúgó (ebben az esetben a vers) nem esik hanyatt. Ez pedig egy újabb meghatározója Fecske Csaba tehetségének.

Azt hallottam rólunk, magyarokról, hogy nálunk a lónak nincs háta, tudniillik mindig átesünk a másik oldalra. Gyanakszom, hogy ebben az értelemben Fecske Csaba nem is magyar. Kifejezetten jól üli meg a lovat.

Ami pedig a gyermekverseket illeti, én bizony irigylem Fecskét. Sikerrült neki az, amiről mi legtöbbször csak álmotunk, visszahódította magának a gyermekkori jóérzést, amivel kapcsolatban mi csak nosztalgiára kárhoztattunk. S bele kell törődnünk, hogy felnőttünk nem vagyunk többé gyerekek.

Weörest már szóba hoztam ma egyszer, de ide kívánkozik még egy idézet Tamás Attilától, aki így ír Weöresről: „...*szerelmi lírájának tárgyalásakor is meg kellett említeni, hogy ennek nem kis részét a gyermeki naivitás hangja, a gyermeki képzelet szín- és képanyaga jellemzi.*” Ez lenne a harmadik dolog, amelyről szót kell ejtenünk. A gyermeklíra átmeneteit, föllelhetőségét más írói, költői megnyilvánulásokban. Nála nem csupán a szín- és képanyag jellemzi az írásokat, de játékoság, illetve az erre utaló hajlam

is. S legyünk őszinték: mit veszítettünk mi el leginkább a gyermekkorunkból, ha nem azt a tudást, hogyan lehet egy flakonból szekér, úrhajó, vagy az épp falatozott kenyérünk, hogyan válik (változik?) elefánttá. Ezt mi magunkból gondos munkával öljük ki, valamiféle megfelelési kényszer miatt. Oly sok embert ismerek, akik elzárkóznak a saját homo ludens-üktől. Fecske Csaba sem tárja ki magát egyszerűen, csupán csak az életében — amiről ugye tudjuk, hogy igazán papíron éli — vesszük észre. S örülünk vele felhőtlenül.

Mielőtt idejöttem fölmerült bennem, hogy valami életút féléről kellene beszélnem, esetleg összegzést adnom, az elmúlt ötvenöt esztendőről. Vegyük számba, miről is beszélhetnék; egy születésről, műszaki pályán töltött évekről, tizenkét megjelent kötetéről, nívódíjról, Szabó Lőrinc díjról, Írószövetségi tagságról, sajnos egy komoly betegségről is. Beszélhetnék családról, több antológiáról, vagy például arról is, hogy szerintem nem sok olyan mértékadó irodalmi lap van ma Magyarországon, ahol ne látnák szívesen írásait, ha van ilyen egyáltalán. Vagy arról, hogy az interneten Fecske Csaba nevét a keresőbe írva rendkívüli mennyiségű verset találunk.

Ha ez egy beszélgetés lett volna a költővel, valószínűleg megkérdezném, hogyan élte meg harminc évesen, hogy első kötete egy olyan kiadónál jelenhetett meg, mint a Magvető. S ne feledjük, abban az időben harminc évesen kötettel jelentkezni egyáltalán nem volt olyan mindennapos, mint manapság. Esetleg föltennék olyan kérdéseket, hogy költészetének melyik vonulata, a gyermekversek, vagy inkább a felnőtt líra hoz — lelki értelemben — többet a konyhára. Bár az igazság az, hogy erre a kérdésre talán sejttem a választ. Azt hiszem, azt is megkérdezném tőle, hogy hogyan fogadja az ő szerénysége ezt az ünnepséget. Viszont ez nem egy beszélgetés, de talán egyszer felbujtok egy avatottat, hogy készítsen riportkötetet Fecske Csabával. Igazán tanulságos, érdekes munka lehetne.

S ha már említést tettem itt Fecske Csaba köteteiről, szóba kell hoznom, a 2002-ben megjelent kitűnő válogatást, amelyet *Jelölni tűntömet* címmel adott közre a *Felsőmagyarország Kiadó* a szolnoki *Szépírás Kiadóval* karöltve. A kötet jelentős mérföldkő Csaba pályáján, s csak azért nem mondom, hogy az életmű csúcsa, mert úgy érzem, még további kitűnő művekkel fog megörvendeztetni bennünket. El kell mondanom azt is, hogy számomra megindító az a szerénység, mellyel e kötetnek címet adott a szerző. Én ezt úgy fogalmaztam meg, az erről szóló recenziómban, hogy a *Jelölni tűntömet* olyan finomságú megfogalmazása a nyomothagyás igényének, amely igazán jellemző alkotójára, s mindez olyan szerénységgel történik, mint aki csak úgy kíván nyomot hagyni, ahogyan a csiga a betonon. Ha emlékeznek még, hogyan kezdtem ezt a köszöntőt, azaz hogy felidézsem, hogy Csaba azt mondta erről a könyvtárról, hogy „*De sokat jártam én ide.*” most bevallha-

tom önöknek, hogy lelki szemeim előtt a könyvtár padlóján fényes, kusza csiganyomok jelentek meg.

Fecske Csabának pedig — így zárszóképpen — szeretnék további alkotó munkával és alkotó örömmel teli életet kívánni. S azt, hogy még legalább ötvenöt évig örvendeztesse meg bennünk a gyermeket, — s hogy ilyen önző ne legyek: gyermekeinket — tehetségével, verseivel.

Elhangzott az edelényi Városi Könyvtárban 2003. március 10-én, Fecske Csaba születésnapján.